

Geen zorgkwestie maar een huisvestingsvraagstuk

In de aanpak van dakloosheid lijkt een paradigmawisseling gaande. Lang werd het beeld van de dakloze bepaald door de haveloze man die met tassen aan zijn stuur de stad afschuimt. In Parijs werd het beeld zelfs romantisch ingekleurd door de vrijheidslievende clochard die met een fles wijn onder de brug lag.

Wat zulke mensen vooral nodig hadden, was zorg, een professional die de dakloze helpt om weer op eigen benen te staan – zo was lang de gedachte. Dit dossier vertrekt vanaf een ander station: huisvesting als mensenrecht. Dan draait het bij de aanpak allereerst om het zorgen voor voldoende woningen. We interviewden daarover half mei staatssecretaris Paul Blokhuis, die het 'interdepartementale' plan van aanpak toen bijna rond had. In het openingsartikel van dit dossier zetten we dat interview – dat verscheen op www.socialevraagstukken.nl – in een breder perspectief. Het maakt de paradigmawisseling naar zorgen voor huisvesting inzichtelijk.

We lieten ons voor dit dossier al eerder inspireren door mensenrechtensdeskundige Jan de Vries, die zijn kijk op 'wonen als recht' in een doorwrochte beschouwing uiteenzet (pagina 32). Het zal geen toeval zijn dat de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS) begin april een advies uitbracht dat beklemtoonde dat 'herstel begint met een huis'. Raadsleden en medewerkers van de RVS leggen vanaf pagina 29 uit waarom voor hen de aanpak begint bij het recht op, of behoud van, huisvesting.

Dat dakloosheid eerst en vooral een woning-

noodprobleem is, wordt onderstreept door de 'spoedzoekers', voor wie de woningnood de belangrijkste boosdoener is. Jeroen van der Velden van Platform31 beschrijft hoe zij in plaats van caravans in recreatieparken andere 'woonproducten' nodig hebben (pagina 48).

De paradigmawisseling wordt voor een groot deel ingegeven doordat de dakloze van aard is veranderd. In plaats van door Swiebertjes, wordt de enorme groei van het aantal daklozen naar 40.000 sterk gekleurd door jongeren, economisch daklozen, en mensen met een migratieachtergrond. Lector Lia van Doorn betoogt dan ook dat we anders moeten gaan tellen (pagina 42). Hoeveel van die 40.000 zijn er trouwens vrouw, en hebben we daar wel oog voor? Catelijne Akkermans zet haar tanden erin op pagina 39. Natuurlijk gingen we voor dit dossier – ondanks corona – ook de straat op. We spraken met straatadvocaat en ervaringsdeskundige Frank van der Schee, de voormalige bestuurder van HVO-Querido Clemens Blaas en we staken ons licht op bij Housing First, waar volgens het Finse idee mensen zonder huis eerst een woning krijgen.

Als het aan Blokhuis ligt, wordt preventie de komende tijd veel meer de focus. Marc Räkera zet de ontwikkeling daartoe in historisch perspectief. Räkera bepaalde ook in grote mate de samenstelling van dit dossier.

Marcel Ham, hoofdredacteur van het *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*

Van mensen opvangen naar woningen bouwen

De kabinetsaanpak van dakloosheid maakt een ommezwaai: in plaats van op zorg, komt de focus op wonen te liggen. Voor 2022 moeten er tienduizend woningen gebouwd worden voor mensen zonder huis. Begeleiding wordt minder belangrijk. Hoe valt dat bij de deskundigen?

Vorig jaar meldde het CBS dat het aantal daklozen in Nederland was verdubbeld naar bijna 40.000. Staatssecretaris Paul Blokhuis zei afgelopen mei in een interview met *Sociale Vraagstukken**: 'Ik ben toen oprecht geschrokken. Want de signalen dat het aantal daklozen toenam hadden we, maar zo fors, in zo'n korte tijd, daar had nog niemand cijfers van gezien.' Hij liet het er niet bij zitten, bezocht tal van gemeenten en opvanglocaties, arrangeerde bijeenkomsten met betrokkenen en vroeg de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS) om advies. Op 3 juni presenteerden de ministeries van Volksgezondheid Welzijn en Sport, Binnenlandse Zaken en Sociale Zaken een gezamenlijk plan van aanpak: *Een (t)huis, een toekomst*.

Opvallend in dit brede plan van aanpak is dat in de benadering van dakloosheid het accent verschuift van zorg naar wonen. Alle bij het fenomeen dakloosheid betrokken partijen juichen dit toe. De RVS ging in een eerder advies nog verder en beveelt aan het recht op huisvesting tot uitgangspunt van beleid te maken, maar dit lijkt voor het kabinet nog net een brug te ver.

Rina Beers van Valente, de vereniging voor organisaties in de maatschappelijke opvang, zegt hierover: 'Het recht op huisvesting komt in het plan van aanpak inderdaad niet letterlijk terug. Ook het

grondwettelijke recht op huisvesting wordt niet benoemd. Het is toch vooral gericht op het oplossen en voorkomen van dakloosheid, maar die ambitie is wel lofwaardig. Er moet toch ook voldoende betaalbare huisvesting zijn zodat de instroom stopt. Met de keuze van wonen als uitgangspunt voor de oplossing zijn we heel blij. Het verleggen van de focus van zorg naar wonen vinden we heel goed.'

Vernieuwing

Het plan van aanpak van het kabinet onderscheidt drie thema's: preventie, vernieuwing van de opvang en wonen met begeleiding. De staatssecretaris in het interview met *Sociale Vraagstukken*: 'We willen dat gemeenten hun heil minder zoeken in opvang. Vrijwel de helft van de 40.000 daklozen kan direct naar een woning, een deel zelfs zonder begeleiding. Dit verzin ik niet zelf, maar dit zeggen de gemeenten.' Vernieuwing van de opvang betekent dus vooral stoppen met de traditionele vormen van opvang. In plaats daarvan komt de nadruk te liggen op het voorkomen van dakloosheid. En op het zoveel mogelijk direct zelfstandig huisvesten van mensen die dakloos zijn of dit dreigen te worden, bijvoorbeeld omdat ze uit detentie of uit de intramurale (jeugd)zorg komen.

In het plan van aanpak staat concreet dat er voor 2022 zo'n tienduizend extra woonplekken moeten komen. Uit de brief van de staatssecretaris aan de

KABINETSAAHPAK MAAKT BELANGRIJKE VERSCHUIVING

Tweede Kamer: 'Met deze 10.000 extra woonplekken (eind 2021) en € 200 miljoen voor begeleiding maken we een goede start met een echte oplossing voor deze kwetsbare groep mensen. Deze aanpak moet een doorbraak vormen in een systeem dat vastzit.' Ook voor de langere termijn moet er wat betreft Blokhuis een omslag plaatsvinden waarbij niet opvang maar wonen, mét de benodigde begeleiding, het uitgangspunt is. 'Alleen als er echt geen andere mogelijkheid is, verblijven mensen in de opvang, maar nooit langer dan drie maanden.' De staatssecretaris zegt heel blij te zijn met de zeer brede steun voor deze nieuwe en ambitieuze aanpak. 'Samen met gemeenten, woningbouwcorporaties, aanbieders, cliëntenorganisaties en andere betrokken partijen moeten we dit waarmaken.'

Bedenkingen

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) maakt een voorbehoud bij de tienduizend extra woonplekken die er nog dit jaar moeten komen. De VNG vindt dat de lat hoog ligt. 'Wij hebben herhaaldelijk aangegeven dat we het noemen van dergelijke aantallen erg ambitieus vinden. Nu Blokhuis heeft laten zien zich volledig in te zetten voor de middelen (200 miljoen voor de gemeenten én 50 miljoen voor huisvesting van de doelgroep vanuit BZK) zijn wij ervan overtuigd dat ook gemeenten alles op alles zullen zetten om die doelstelling te realiseren. Toch

blijven wij ook herhalen dat we er hiermee niet zijn. Ook na 2021 zal er sprake moeten zijn van extra financiering, die wat ons betreft structureel moet zijn.'

Dat dit plan van aanpak een langduriger reikwijdte moet hebben dan tot eind 2021, bevestigt ook de RVS. Raadslid Pieter Hilhorst: 'Hou het vooral vol; het is niet even boenen en dan is het schoon. We moeten blijven hopen.' Wat vindt de RVS verder van het plan van aanpak? Hilhorst: 'We zijn blij met de verschuiving van zorg naar huisvesting, de nadruk op wonen is winst. Ook de erkenning dat regels mensen vaak naar de rand van samenleving duwen, is heel positief; hiermee wordt bevestigd dat dakloosheid vaak begint met bestaansonzekerheid.' Hilhorst noemt het in dit verband heel gunstig dat 'drie ministeries bij dit plan betrokken zijn en dat dit geborgd wordt met een interdepartementale werkgroep'. Met zo'n brede benadering kunnen belemmeringen – denk aan gemeenten die geen briefadres willen regelen voor iemand die uit huis is gezet – direct aan de orde komen. Hilhorst: 'Ook de nadruk op preventie vinden we positief; we moeten echt voorkomen dat mensen dakloos worden, en het is heel prettig dat dit advies wordt overgenomen.'

Gedwongen schuldsanering

Eind 2018 nam de Tweede Kamer met een ruime meerderheid al een motie aan van het CDA-Kamer-

lid René Peters om huisuitzettingen wegens schulden te verbieden. Deze motie werd tot nu toe niet uitgevoerd. In ons interview zegt de staatssecretaris hierover: 'Ik ben het met René Peters eens dat we uitzettingen tot een absoluut minimum moeten beperken. Hierover hebben we als VWS indringende gesprekken met Binnenlandse Zaken en Sociale Zaken. We doen het trouwens best goed, maar toch zijn er elk jaar nog zo'n drieduizend huisuitzettingen en 80 procent hiervan is wegens betalingsachterstanden. Dus bijna 10 procent van de dak- en thuislozen organiseren we zelf. We moeten ons sterker gaan realiseren dat mensen die we uitzetten toch weer een huis nodig hebben. Daarom zit ik nu op de lijn om in te zetten op "gedwongen" schuldsanering.' In de brief aan de Kamer bij het plan van aanpak

'Dan kijken ze soms wat glazig en zegt de wethouder dat ze dit gesprek snel gaan voeren'

benadrukt het kabinet nu het aantal huisuitzettingen 'tot een absoluut minimum' te willen beperken. Daartoe wil het de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) veranderen, zodat uitwisseling van persoonsgegevens tussen woningverhuurders en gemeenten gemakkelijker wordt. Zo kunnen betalingsachterstanden makkelijker teruggedrongen worden. Het kabinet: 'Bij inwerkingtreding hiervan moeten alle verhuurders naar de gemeente een signaal sturen over de betaalachterstanden. Alle gemeenten moeten huurders vervolgens een aanbod tot schuldhulpverlening doen.'

Kamerlid René Peters ziet zijn gelijk: 'Nu krijgen mensen eindelijk op het laatst de keuze tussen het tijdelijk afstaan van het volledige financieel beheer of toch de straat op. Hierover heb ik de afgelopen jaren drie moties ingediend. Het heeft twee jaar geduurd voordat het begrepen werd, men dacht steeds dat mensen dan zouden stoppen met het betalen van hun huur. Maar je financiële zelfstandigheid verliezen, is helemaal niet aantrekkelijk. Ik ben blij dat de motie alsnog wordt uitgevoerd. Voorkomen van uitzettingen is zo simpel en levert zo veel op.'

Namens de RVS is Pieter Hilhorst minder tevreden: 'Gemeenten zijn vaak toch terughoudend in de uitvoering van preventie, dus Blokhuis had dit in het plan beter en meer concreet kunnen uitwerken. Beschermingsbewind op last van de gemeente is bijvoorbeeld ook mogelijk; een gemeente kan dit

voor iemand aanvragen. Een heel geschikt middel, maar het wordt erg weinig toegepast. Gemeenten zijn hierin veel te terughoudend.'

Lokale beleidsruimte

In het advies constateert de RVS dat er nogal wat 'centrifugale krachten' zijn die mensen naar de rand van de samenleving duwen. Met dakloosheid als gevolg. Het niet hebben van een brief- of inschrijfadres is een van de kwesties waar de RVS op doelt. Gemeenten gaan hier heel wisselend mee om. Het kabinet belooft daarom een wetswijziging 'waardoor gemeenten verplicht zijn een burger ambtshalve te registreren op een briefadres indien betrokkene geen woonadres heeft, en zelf ook geen aangifte doet of kan doen van een briefadres'.

Dat is klare taal. Ook de kostendelersnorm, in de volksmond voordeurdelerskorting, wordt vaak als belemmering opgevoerd. Wie het huis deelt met iemand anders wordt gekort op de uitkering. We vroegen de staatssecretaris eerder of deze nu wordt afgeschaft, maar hier legt hij de verantwoordelijkheid volledig bij de gemeenten: 'Binnen de bestaande wetgeving zijn gemeenten niet verplicht de kostendelersnorm toe te passen. Er moet wel een individuele toetsing zijn; hele groepen buiten de orde verklaren, gaat een stap te ver. Gemeenten benutten de mogelijkheid van die uitzondering nu nog te weinig.' Blokhuis benadrukt dat hij deze mogelijkheid gemeentelijke bestuurders vaak voorhoudt. 'Dan kijken ze soms wat glazig en zegt de wethouder dat ze dit gesprek snel gaan voeren. Dan denk ik weleens: dat had je toch ook al twee jaar eerder kunnen doen? Er is binnen de marges van bestaande wetgeving nog veel te winnen; die boodschap zou ik het liefst van de daken willen schreeuwen.'

Gemeenten hebben dus veel beleidsruimte en die moet beter benut worden. Rina Beers: 'Bewindspersonen blijven maar zeggen dat gemeenten beleidsvrijheid hebben om maatwerk te leveren. Maar dat het kan, wil niet zeggen dat het ook gebeurt. Nu schreeuwt Blokhuis het in ieder geval van de daken, en dat is heel positief.' Maar voor Beers blijft het de vraag of lokale uitvoerenden dit ook echt gaan doen. 'Mensen in de uitvoeringspraktijk ervaren vaak veel minder ruimte dan op hoger gemeentelijk niveau of landelijk wordt gedacht.' De vraag 'zijn hier mensenrechten in het geding?' stellen uitvoerders volgens Beers lang niet altijd, maar 'dat zouden zij zich wel standaard moeten afvragen'.

| **Marc Räckers** is verbonden aan de Stichting Eropaf!

Noot

* Het interview met Paul Blokhuis is te lezen op www.socialevraagstukken.nl

In Nederland bestaat een recht op huisvesting. Maar dat betekent niet dat daklozen bij de gemeente een woning kunnen opeisen. Wat hebben zij dan aan dat recht? Volgens de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving veel, omdat het recht op huisvesting kan worden gebruikt als breekijzer om bij tegenstrijdige regels voorrang te geven aan de noodzaak van een dak boven het hoofd.

Herstel begint met een huis

ADVIES

TEKST Erik Dannenberg, Pieter Hilhorst,
Tim 'S Jongers, Willemijn van der Zwaard
FOTO Tiva Pam

In tien jaar tijd is het aantal daklozen in Nederland verdubbeld tot 40.000. Voor staatssecretaris Paul Blokhuys was dit aanleiding de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS) om advies te vragen. Op 21 april presenteerde de RVS het advies *Herstel begint met een huis*. Hierin pleit de Raad voor een principiële verschuiving van het oplossen van dakloosheid naar het voorkomen ervan. Dat kan door werk te maken van het bestaande recht op huisvesting.

Niet zomaar een woning

In Nederland is het recht op huisvesting een sociaal grondrecht. Dit betekent dat de overheid zich moet inspannen om te voorzien in voldoende en kwaliteitsvolle woningen. Nu er zoveel mensen dakloos zijn, is dit recht op huisvesting toe aan herwaardering. Een recht op huisvesting betekent niet dat iedereen zonder huis bij de overheid een woning kan opeisen. De RVS wil dit recht gebruiken om bij conflicterende of contraproductieve regels meer belang toe te kennen aan het behoud of verkrijgen van een dak boven het hoofd: herstel begint met een huis. Het is veel moeilijker om de weg omhoog weer te vinden als je eerst op straat

belandt. En herstel is makkelijker als je niet eerst twee jaar in de maatschappelijke opvang moet verblijven voor je weer een sleutel van een eigen huis krijgt.

Centrifugale krachten

In de verzorgingsstaat bestaan institutionele mechanismes die maken dat als iemand in een negatieve spiraal terecht komt, deze persoon door 'het systeem' onbedoeld nog verder naar buiten wordt geduwd, oftewel: een centrifugale kracht naar de marges van de samenleving. Neem een vrouw met drie kinderen en een man die spookburger (zonder vast adres, red.) is van wie ze gescheiden leeft maar juridisch nog niet gescheiden is. De problemen van haar ex dreigen haar mee naar beneden te trekken. Hij staat nog geregistreerd als toeslagpartner. Zij mag dat niet wijzigen want dat moet hij doen. Maar zonder adres en zonder DigiD lukt hem dat niet. Het effect is dat zij noodzakelijke toeslagen mist en de huur niet kan betalen. De woningcorporatie wil haar daarom ontruimen. Hier zien we de centrifugale krachten aan het werk.

De afgelopen jaren is veel werk gemaakt van het voorkomen van huisuitzettingen door vroegsignalering van

betalingsachterstanden. Maar er waren in 2018 nog altijd drieduizend ontruimingen van corporatiewoningen. De RVS wil dat er geen huisuitzettingen meer plaatsvinden op basis van huurschulden. De sanctie voor het niet betalen van de huur moet niet zijn dat iemand zijn huis kwijtraakt, maar dat diegene de controle over (een deel van) zijn financiën verliest. Als iemand een uitkering ontvangt, kan dat door automatische inhouding op de uitkering en rechtstreekse betaling aan de corporatie. In andere gevallen kan iemand onder beschermingsbewind komen. Sinds 2014 kan het college van B en W van een gemeente ook beschermingsbewind aanvragen. Hiervan kan veel vaker gebruikgemaakt worden. Zo wordt voorkomen dat mensen op straat belanden.

Snel herstel

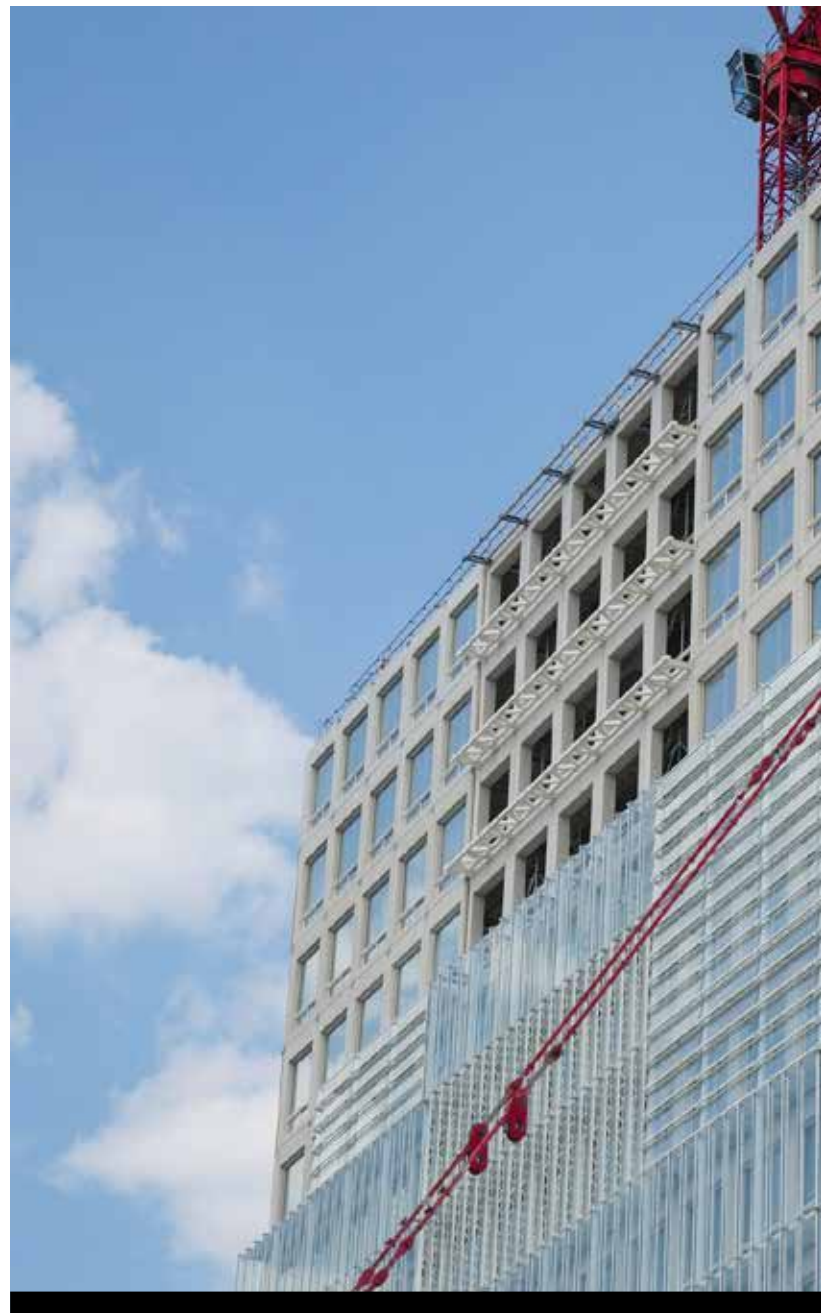
Huisuitzettingen zijn niet de enige route waarlangs mensen dakloos kunnen worden. Dit kan ook gebeuren na verblijf in een instelling of gevangenis, of na een levensgebeurtenis (scheiding) of remigratie na een langer verblijf in het buitenland. Als mensen toch op straat terecht komen, is het zaak dat ze zo snel mogelijk weer onderdak vinden. Bij de maatschappelijke opvang is de mate van zelfredzaamheid een criterium voor toegang. Dit betekent dat mensen die 'nog te goed zijn' moeten wachten tot het slechter met ze gaat. Nog een centrifugale kracht.

Bij het vinden van andere zelfstandige huisvesting zijn er weer regels die uitstroom uit de maatschappelijke opvang belemmeren. Zo komt het voor dat mensen vanwege een oude huurschuld worden uitgesloten van een corporatiewoning; vaak vraagt een corporatie namelijk een 'verhuurdersverklaring' van de vorige verhuurder. Zo worden mensen vastgezet in de marge. Ook regels over passend toewijzen van sociale huurwoningen werken belemmerend. Het betekent dat de concurrentie voor goedkope woningen keihard is, met lange wachttijden tot gevolg.

Vierkante meters

Wij zijn ons ervan bewust dat er een enorme krapte is op de woningmarkt. Deze krapte is versterkt door de verhuurdersheffing. Aedes, vereniging van woningcorporaties, berekende dat de woningcorporaties sinds 2013 zo'n 93.500 woningen minder hebben gebouwd dan zonder de heffing mogelijk zou zijn geweest. Wat is in deze context de oproep waard dat 'herstel begint met een huis'? De RVS vindt dat er veel regels zijn die drempels opwerpen voor oplossingen die mensen zelf verzinnen om onderdak te krijgen. Zo is de kostendelersnorm een belemmering om iemand in huis te nemen als je een uitkering krijgt. Een voorbeeld van hoe het anders kan, is het project Onder de Pannen in Amsterdam. Onder de Pannen is er voor de groep 'nieuwe' daklozen: niet verslaafd of lijdend aan psychiatrische aandoeningen, maar zonder sociaal netwerk dat hen kan opvangen. Onder de Pannen brengt deze mensen tijdelijk onder bij personen die een kamer beschikbaar hebben en bereid zijn om een stadgenoot hulp te bieden. Hierbij wordt de gastheer gevrijwaard van kortingen op de uitkering. Dit moet volgens ons op grotere schaal mogelijk gemaakt worden. Soms vinden mensen ook onderdak op een plek waar ze officieel niet mogen wonen. Dat kan een recreatiewoning

zijn of een officieel niet voor wonen bestemd gebouw. Ook daar kan het recht op huisvesting ingezet worden om een uitzondering te maken. Zo kunnen 'spoedzoekers' – mensen die door een scheiding geen woning meer hebben, of gezinnen die vanwege huurachterstanden hun woning kwijt zijn geraakt of bewoners die om een andere reden dakloos dreigen te worden – in de gemeente Nunspeet terecht in pauswoningen. Het kan gaan om recreatiewoningen of bedrijfspanden die door de eigenaar worden verhuurd. De spoedzoeker mag daar een jaar wonen, met een mogelijke verlenging van een half jaar, en kan zich ook inschrijven. De gemeente Nunspeet biedt hiermee een oplossing voor de ellenlange wachttijden voor een woning én voorkomt onrechtmatig wonen. Nunspeet heeft vijftig pauswoningen beschikbaar.

Bufferzone

Ruimte bieden aan de oplossingen die mensen zelf vinden helpt, maar dit is onvoldoende om het aantal daklozen drastisch te verminderen. Daarvoor moeten er meer woningen komen. De RVS pleit voor het creëren van een bufferzone van tijdelijke woningen. Deze bufferzone is de onderste trede van de woningmarkt. Het kabinet stimuleert de bouw van deze flexibele woningen, maar toch kan ook hier het recht op huisvesting een breekijzer zijn om meer te doen.

De strikte kwaliteitsregels waaraan 'een woning' in Nederland minimaal moet voldoen, leveren weliswaar kwaliteitswoningen op, maar beperken ook de mogelijkheid om gebruik te maken van kleine goedkope woningen en tijdelijke creatieve woonoplossingen. Zo kunnen we een

aanleunwoning bouwen in het geval van mantelzorg, maar ligt dat heel wat moeilijker als het een niet-zorgbehoevend familielid betreft. We kunnen echter elke vierkante meter goed gebruiken en daarom pleit de RVS ook voor 'aanvullende bouw'; het creëren van woonruimte in en om bestaande woningen. Daarbij kan het gaan om het bouwen van een extra etage op een woning of om het verhuren van een zolderkamer of een huisje in de tuin. Er zijn regels die het creëren of legaal benutten van dit extra aanbod belemmeren. Die regels zijn vaak met de beste bedoeling bedacht. Het kan bijvoorbeeld om de veiligheid gaan. Maar het verdient aanbeveling om te kijken wat er wél mogelijk is. Door tijdelijk het recht op huisvesting in te roepen en deze regels los te laten, kan in gebieden met de hoogste nood aan de onderste trede van de woningmarkt een inhaalbeweging plaatsvinden.

Het aantal mensen in Nederland dat in bestaansonzekerheid leeft, is nu eenmaal groot: door een relatiebreuk, een scheiding, een aflopend arbeidscontract of andere pech kunnen deze mensen zomaar dakloos raken. Bovendien kunnen we door de coronacrisis verwachten dat deze groep snel groter zal worden. Een bufferzone op de woningmarkt die snel georganiseerd en aangewend kan worden, voorkomt schade aan mens en maatschappij.

Voor altijd

Zoals hiervoor aangetoond, kan het recht op huisvesting een nieuw elan geven aan de aanpak van het daklozenvraagstuk in Nederland. Door het recht op huisvesting voldoende te benutten, kunnen we regels ontvankelijker maken voor de golfbewegingen die het leven kenmerken en sommigen onder ons hard raken. Wel is het daarvoor nodig om dakloosheid als maatschappelijk en niet primair als individueel probleem te zien. De daklozen zijn van ons allemaal. Hiervoor moet het daklozenbeleid voorbij de politieke golfbewegingen gebracht worden. Daklozenbeleid moet er voor altijd zijn. De dakloze van morgen wordt immers vandaag geboren.

De overheid is nu als eerste aan zet. Er is regie nodig op de problematiek van dakloosheid in Nederland en die regie kan zich niet beperken tot één departement. Er zijn woningen nodig, maar het is ook van belang om meer oog te hebben voor bestaansonzekerheid en krachten die burgers richting de marges van de samenleving duwen. Tegelijk is ook de samenleving aan zet. Want dakloos worden, doe je in een straat, een buurt, een wijk, een dorp of een stad.

Het advies *Herstel begint met een huis. Dakloosheid voorkomen en verminderen* van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS) is te downloaden via <https://www.raadrvs.nl/documenten/publicaties/2020/04/21/herstel-begint-met-een-huis---dakloosheid-voorkomen-en-verminderen>

Erik Dannenberg is RVS-raadslid en vervult naast het voorzitterschap van Divosa diverse andere nevenfuncties. **Pieter Hilhorst** is lid van de RVS. **Tim 'S Jongers** en **Willemijn van der Zwaard** zijn beiden senior adviseur bij de RVS.

Huis- vesting is een recht

MOOIE PLANNEN
EN ADVIEZEN, MAAR
RECHTSBESCHERMING
ONTBREEKT

De Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS) bracht in april een advies uit met een opvallende boodschap: zie dakloosheid niet als een zorgprobleem maar als een huisvestingskwestie. Begin juni presenteerde het kabinet zijn brede aanpak van dak- en thuisloosheid. Jan de Vries beschouwt beide stukken vanuit mensenrechtenperspectief, en mist een aantal fundamentele uitgangspunten. Cruciaal: zonder rechtsbescherming geen rechtszekerheid.

Kern van het RVS-advies is dat dakloosheid een huisvestingsprobleem is, en dat het recht op huisvesting uitgangspunt moet zijn van een radicaal andere aanpak van dakloosheid en de preventie ervan. Voor velen was dit – eindelijk – een feest van herkenning en erkenning. Talloze signalen en rapporten maken duidelijk dat dakloosheid altijd een huisvestingsprobleem is en (behoud van) huisvesting het startpunt vormt van herstel. Er wordt ook regelmatig verwezen naar mensenrechten en het recht op huisvesting. Het op 3 juni door staatssecretaris Blokhuis gepresenteerde plan van aanpak van het kabinet stelt huisvesting weliswaar centraal, maar rept helaas met geen woord over *het recht* op huisvesting.

Basisvoorwaarden

De basis van dit artikel zijn onder andere de richtlijnen voor een op mensenrechten gebaseerde huisvestingsstrategie van de Verenigde Naties (VN) Speciale Rapporteur op het Recht op Huisvesting, Leilani Farha.¹ Wat betekent het recht op huisvesting?

Waarom is het reduceren van stigma en discriminatie noodzakelijk? Hoe kunnen rechthebbenden participeren en waarom is rechtsbescherming cruciaal?

Voor een effectieve huisvestingsstrategie gebaseerd op mensenrechten gelden twee basisvoorwaarden.

Ten eerste moet de aanpak de verantwoordelijkheid zijn van het ministerie dat hoofverantwoordelijk is voor het respecteren, beschermen en verwezenlijken van het recht op huisvesting – in Nederland is dat het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). De RVS houdt de deur op een kier om dakloosheid onder het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) te laten, maar met nadrukkelijk meer interdepartementale regie. Nu is het ministerie van BZK hoofverantwoordelijke om ervoor te zorgen dat er in Nederland voldoende betaalbare passende huisvesting is voor iedereen. De toename van (dreigende) dak- en thuisloosheid is een belangrijke indicator voor het falen van deze missie. Ook de Tweede Kamer dringt nu aan op integratie van dakloosheid in een huisvestingsstrategie onder BZK.²

Ten tweede moet dakloosheid anders gedefinieerd worden. Dit is van groot belang, want dit bakent af wie of wat er geteld wordt. En dat stuurt de beleidsmaatregelen. De huidige Nederlandse definitie en telmethode houdt bepaalde categorieën dakloze mensen relatief onzichtbaar, zoals zelfredzame dakloze mensen, maar ook vrouwen (zie pagina 39). De RVS verwijst naar de internationaal breed gedragen ETHOS-classificatie (zie pagina 42). Het plan van aanpak refereert wel aan het belang van een uniforme definitie, maar gaat er verder niet op in.

Belang van mensenrechten

In een op mensenrechten gebaseerde huisvestingsstrategie vormen respect, bescherming en verwezenlijking van het recht op huisvesting het uitgangspunt en het doel. Kern van het RVS-advies is dat het recht op huisvesting uitgangspunt moet zijn, maar het plan van aanpak van het kabinet vermijdt de term 'recht' nu juist. Als we wel van rechten spreken, verschuift de discussie over de noodzaak van maatregelen van caritas en barmhartigheid, wensen en gunsten, naar een aantal heldere rechten en plichten.

Recht op huisvesting³

Huisvesting is een eerste levensbehoefte. Het ontbreken van behoorlijke huisvesting staat een menswaardig bestaan in de weg en zet veel andere rechten onder druk. Daarom is behoorlijke huisvesting een fundamenteel mensenrecht en is dit verankerd in de Grondwet en in verschillende door Nederland geratificeerde internationale verdragen.⁴

Het recht op huisvesting betekent niet dat de overheid voor iedereen huizen moet bouwen en dat iedereen zonder huis

automatisch bij de overheid kan aankloppen. Het betekent wel het recht om ergens veilig, vreedzaam en waardig te kunnen leven. Kernaspecten van dit recht betreffen vrijheden, zoals bescherming tegen gedwongen uitzetting en vernieling, tegen huisvredebreuk, het recht om zelf te kiezen waar men wil wonen en de vrijheid van beweging. Daarnaast creëert het recht op huisvesting aanspraken, zoals gelijke toegang tot huisvesting en participatie in besluitvormingsprocessen.

Behoorlijke huisvesting is dus meer dan vier muren en een dak. Dit meten we aan de hand van de criteria: zekerheid omtrent bezit; beschikbaarheid van diensten, materialen, faciliteiten en infrastructuur; betaalbaarheid; woonbaarheid; toegankelijkheid; plaats; culturele aanvaardbaarheid.

Extreme schending

Volgens VN-Rapporteur Leilani Farha is dakloosheid 'een extreme schending van de rechten op behoorlijke huisvesting en non-discriminatie'.⁵ De overheid heeft de specifieke verplichting om een strategie te implementeren gericht op het voorkomen en uitbannen van dakloosheid. Dit zou onderdeel moeten zijn van een op mensenrechten gebaseerde huisvestingsstrategie met concrete doelstellingen, tijdspaden en verantwoordelijkheden. Het moet duidelijk zijn welke verplichtingen direct worden gerealiseerd en welke binnen een vooraf afgesproken tijd. Ook huisuitzettingen mogen niet leiden tot dakloosheid en er moet effectieve rechtsbescherming zijn.⁶ Verder moet de overheid discriminatie en stigmatisering van dakloze mensen actief bestrijden.

Dat het recht op behoorlijke huisvesting niet voor iedereen van de ene op de andere dag te realiseren is, maakt de verplichtingen niet vrijblijvend. Het is een algemene verplichting van de overheid

om alles te doen om het recht op behoorlijke huisvesting voor iedereen te verwezenlijken. De Nederlandse overheid komt deze verplichtingen niet allemaal en/of niet voldoende na. De RVS wijst op een aantal maatregelen waaruit dat blijkt, zoals hantering van het zelfredzaamheids criterium voor toegang tot de maatschappelijke opvang en huissettingsingen wegens schulden die tot dakloosheid leiden. Maar de RVS stelt niet dat hierdoor ook het recht op huisvesting wordt geschonden. Het plan van aanpak van de staatssecretaris omzeilt het beruchte zelfredzaamheids criterium. Vroegsignalering van betalingsachterstanden worden in Blokhuis' plan wel genoemd, maar wat gemeenten met deze signalen moeten doen, is niet vermeld. Uit de vrijblijvendheid waarmee in het plan van aanpak uit de RVS-adviezen wordt geshopt, blijkt dat dit plan niet aan rechten is getoetst en dat het zeker niet langs de meetlat van de mensenrechten is gelegd.

Meer verplichtingen

Vanuit mensenrechten redenerend, zijn er nog drie verplichtingen waar zowel het RVS-advies als het plan van aanpak te weinig op ingaat: acties ondernemen tegen discriminatie en stigmatisering; participatie in besluitvormingsprocessen en rechtsbescherming.

Non-discriminatie en stigmatisering

Dakloosheid is niet alleen een schending van het recht op huisvesting maar ook van dat van non-discriminatie. Non-discriminatie duidt zowel op de oorzaak als op het gevolg van (voortdurende) dak- en thuisloosheid. In het RVS-advies wordt indirect gesproken over discriminatie en stigmatisering.

Bij bestaansonzekerheid als oorzaak van (dreigende) dak- en thuisloosheid wordt in het RVS-advies uitvoerig stilgestaan, terwijl er in het plan van aanpak van Blokhuis aan wordt gerefereerd. Dakloosheid kan iedereen overkomen, maar het risico is voor sommige groepen veel groter dan voor andere. Die groepen hebben vaker te maken met ongelijke toegang tot bijvoorbeeld onderwijs, werk of zorg. Onderliggende redenen zijn onder andere discriminatie en stigmatisering. Voorkomen van dak- en thuisloosheid vraagt dus dat ongelijke toegang door discriminatie en stigmatisering wordt tegengegaan.

Verlies van een veilig thuis zorgt voor extra stigma en discriminatie. Leilani Farha: 'Daklozen worden beschouwd als een sociale groep. Wereldwijd wordt hun identiteit gecreëerd en versterkt door mensen met meer geld, macht en invloed. Dit is een vicieuze cirkel. Wetten, beleid, bedrijfspraktijken en mediaverhalen tonen en behandelen dakloze mensen als moreel inferieur, de ondersteuning niet waard, en geven hun de schuld van de sociale problemen. Eenmaal gestigmatiseerd, worden hun behoeften verder veronachtzaamd en raken ongelijkheid en discriminatie verder ingeworteld.'⁷

Dak- en thuisloze mensen (en zij die dit waren) worden vanwege de vooroordelen over dakloosheid vaak anders behandeld. Dit werkt ook door na dak- en thuisloosheid. Daar zijn veel voorbeelden van en dat zit niet alleen in handelen, maar ook in beleid en wetgeving. Zo kennen we in Nederland bijvoorbeeld nog steeds boetes voor buitenslapen of gebruik van alcohol op straat. Daklozen worden opgescheept met boetes die ze niet kunnen betalen, waardoor ze nog verder in de problemen komen (bijvoorbeeld door gijzeling om alsnog betaling af te dwingen of vervangende hechtenis). Iets subtieler zijn de eisen aan mensen die uit de opvang stromen. Zij moeten hun woning 'verdienen', en voordat ze een huurovereenkomst op eigen naam krijgen, moeten

zij aantonen dat ze kunnen wonen zonder overlast te veroorzaken. Een vooroordeel dat niet op cijfers gebaseerd is. De ervaringen met Housing First bewijzen dit.⁸

Dit soort maatregelen hoort niet bij een op mensenrechten gebaseerde huisvestingsstrategie. Op z'n minst zouden dak- en thuisloze mensen de mogelijkheid moeten hebben om discriminatie aan te vechten. Dit is ook belangrijk voor de rechtsbescherming. In Nederland kan dat niet omdat sociaal-economische status geen discriminatiegrond is. Een op mensenrechten gebaseerde huisvestingsstrategie zou hierin verandering moeten brengen. Dit kan ook belangrijk zijn voor de bredere groep die kampt met bestaansonzekerheid en een verhoogd risico op dakloosheid.

Een overheveling van de aanpak van VWS naar BZK en integratie in een bredere huisvestingsstrategie zal destigmatiserend werken. Het erkent dat (dreigende) dakloosheid mede komt door een falende huisvestingsstrategie en maakt dakloze mensen niet tot een aparte categorie met vooral gezondheidsproblemen. Verder doet ook taal ertoe. Veel mensen spreken nog steeds over 'de daklozen', alsof het een aparte homogene sociale groep betreft. Terwijl het gaat om een nogal diverse groep mensen die onvoldoende aan hun rechten toekomen.

Participatie

Vanuit mensenrechtenperspectief betekent participatie dat mensen worden betrokken bij maatregelen die hen treffen. Bij individuele maatregelen, zoals herstel- of behandelplannen, maar ook bij algemene maatregelen, zoals wetgeving, beleid en strategie. Dit is intrinsiek verbonden aan het recht op zelfbeschikking en autonomie.⁹ Dit geldt ook voor het verwezenlijken van het recht op huisvesting, met name voor dakloze mensen. Hier gaat zowel het RVS-advies als het plan van aanpak niet echt op in.

Participatie is niet vrijblijvend, het gaat verder dan zo nu en dan de mogelijkheid bieden om vrijblijvend over beleid te praten. Het vergt reële inspanningen van de overheid en belangenbehartigers, ook financiële inspanningen. Een belangrijke voorwaarde voor effectieve participatie is dat mensen op het juiste moment toegankelijke informatie beschikbaar hebben. De Nationale ombudsman heeft veel werk verzet om de normen voor participatie en het recht op informatie voor mensen in kwetsbare situaties te concretiseren. Een op mensenrechten gebaseerde huisvestingsstrategie zou hierop moeten voortbouwen.

Mensenrechtelijke verplichtingen zijn ook duidelijk beschreven in het door Nederland geratificeerde Verdrag inzake de Rechten van Mensen met een Beperking.¹⁰ De centrale boodschap luidt 'nothing about us, without us'. Voor een deel van de doelgroep (ex-)dak- en -thuislozen is dit relevant omdat die onder de definitie van dit verdrag valt.

Rechtsbescherming

De RVS constateert 'dat de inspanningsverplichting ten aanzien van het sociale grondrecht op huisvesting op dit moment onvoldoende handen en voeten krijgt'. In lijn hiermee: de RVS vergeet zelf de romp, en ook in Blokhuis' plan van aanpak wordt de romp, rechtsbescherming, nergens genoemd. Zonder rechtsbescherming hebben mensen niet veel aan mooie beleidsvoornemens. In haar jaarrapport 2018 besteedt Leilani Farha speciaal aandacht aan toegang tot het recht en het recht op huisvesting vanuit de vraag: 'Waar kunnen mensen hun recht op huisvesting claimen?' Een minimumvereiste is dat er binnen een op mensenrechten gebaseerde huisvestingsstrategie mechanismen worden

ingebouwd die het mogelijk maken om rechten te claimen en verantwoording te eisen voor het nakomen van verplichtingen om dakloosheid te beëindigen en binnen de kortst mogelijke tijd het recht op behoorlijke huisvesting te realiseren.¹¹

Ons land kent verschillende belemmeringen voor toegang tot het recht voor (dreigend) dak- en thuisloze mensen. Denk bijvoorbeeld aan gebrekkige toegang tot echte onafhankelijke (en professionele) cliëntondersteuning. Een potentieel belangrijk instrument om mensen op hun rechten te wijzen. Of het veelvoorkomende probleem dat bij weigering om opvang te bieden lang niet altijd een beschikking wordt afgegeven. Een teken dat ook mensen in direct contact met dakloze mensen de rechten van hun cliënten onvoldoende kennen. Meer in het algemeen zijn er de bezuinigingen op rechtsbijstand waardoor de toegang tot het recht zwaar onder druk staat, vooral voor mensen in kwetsbare omstandigheden.¹² Deze belemmeringen moeten worden weggenomen.

Juridisch afdwingbaar

Maar ook als deze barrières overwonnen worden, zijn er nog problemen. De RVS refereert wel aan het recht op behoorlijke huisvesting en rechtvaardigt hiermee te pleiten voor afschaffing van het zelfredzaamheids criterium, aanpassing van de kostendelersnorm en terughoudendheid met huisuitzettingen. Maar zou juridische afdwingbaarheid niet veel beter zijn? Dan kunnen rechters dit soort maatregelen effectief toetsen aan het recht op huisvesting, dan wel aan aanpalende rechten zoals het recht op leven.¹³

Het recht op huisvesting staat in de Grondwet, en Nederland heeft verschillende internationale en Europese verdragen geratificeerd waarin dit ook is vermeld, maar daarmee is het nog geen individueel afdwingbaar recht. Uitzonderingen daargelaten, verwijst de Nederlandse rechter niet of nauwelijks naar het recht op huisvesting. Als dit niet wordt opgelost in de nieuwe aanpak blijft het recht op huisvesting een papieren realiteit, daarom is het zwijgen van de RVS en het kabinet hierover teleurstellend.

Het recht op behoorlijke huisvesting moet afdwingbaar zijn, zodat rechthebbenden rechten kunnen claimen en de overheid zich moet verantwoorden. Effectieve rechtsmiddelen moeten ervoor zorgen dat rechten kunnen worden ontleend aan de kernverplichtingen van het recht op huisvesting, zoals zekerheid omtrent bezit, betaalbaarheid, bewoonbaarheid, toegang tot diensten, toegankelijkheid, locatie en culturele aanvaardbaarheid. Dakloosheid moet erkend worden als mensenrechtenschending.¹⁴

Effectieve rechtsmiddelen

Voor het claimen van rechten hoef je niet per se naar een rechter. Effectieve rechtsmiddelen kunnen ook van andere aard zijn, zoals administratieve of andere middelen, als ze maar toegankelijk, betaalbaar, tijdig en effectief zijn. Internationale ervaringen kunnen inspireren, bijvoorbeeld de Canadese huisvestingsstrategie. In Canada is het recht op huisvesting erkend en afdwingbaar, de laagdrempelige 'Federal Housing Advocate' behandelt claims van mensen die vinden dat dit recht wordt geschonden.¹⁵

Het Schotse mensenrechteninstituut ontwikkelt zelf effectieve rechtsmiddelen voor het recht op huisvesting en andere sociaal-economische rechten.¹⁶ Internationaal en Europees heeft de rechtspraak veelvuldig gezorgd voor jurisprudentie die de verplichtingen en rechten verder verduidelijkt en de positie van (dreigend) dak- en thuisloze mensen verder versterkt. Veel ervaringen van (mensenrechten)instituten, rechters en

overheidsinstellingen zijn samengevat in jaarrapportages van de Speciale Rapporteur van de Verenigde Naties op het gebied van het Recht op Huisvesting.

Niet vrolijk

Gaat het nieuwe plan van aanpak van het kabinet zorgen voor de omslag waar zoveel organisaties en mensen naar hunkeren? Het RVS-advies had een goed fundament kunnen zijn, maar helaas is de kern ervan niet overgenomen. Het recht op huisvesting is verworden tot 'Een (t)huis, een toekomst'. Een gemiste kans, terwijl de Kamer de minister van BZK wel opdroeg om te komen tot een nieuwe huisvestingsstrategie gericht op het verminderen en voorkomen van dakloosheid. Maar ook breed aangenomen moties blijken voor de Tweede Kamer steeds moeilijker afdwingbaar.

Aan cliëntorganisaties, belangenbehartigers en andere organisaties en instituten betrokken bij de maatschappelijke opvang de taak om ervoor te zorgen dat de meer fundamentele uitgangspunten uit het RVS-advies, en zoals hier belicht, alsnog worden overgenomen en uitgevoerd.

Noten

- 1 *Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context*, A/HRC/37/53, 15 januari 2018 (hierna: SR 2018) en *Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context, Guidelines for the Implementation of the Right to Adequate Housing*, A/HRC/43/43, 26 december 2019 (hierna: SR 2019 (2)).
- 2 O.a. motie van de leden Dik-Faber en Ronnes over een huisvestingsstrategie toegespitst op daklozen, 35300-VII-68, 13 november 2019 (hierna: motie-Dik-Faber/Ronnes).
- 3 De verplichtingen vanuit het recht op huisvesting zijn beschreven in: CESCR, *General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11 (1) of the Covenant)*, E/1992/23, 13 December 1991 (hierna: GC no. 4).
- 4 Zie art. 22, lid 2 Grondwet en, bv., art. 11 lid 1 Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten; art. 28 Internationaal Verdrag inzake de Rechten van Mensen met een Beperking.
- 5 *Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context*, A/HRC/31/54, 2015, par. 48 en 49 (hierna: SR 2015).
- 6 Zie ook: CESCR: *general comment 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions*, 20 mei 1997. Zie ook meer recent: Leilani Farha, 'Covid-19 Guidance Note: Prohibition of evictions', United National Human Rights Special Procedures, 28 april 2020.
- 7 Vertaling door auteur. SR 2015, par. 19.
- 8 Jansen, A. e.a., *Housing First, dakloosheid stoppen in plaats van managen*, *Sociale Vraagstukken*, 2 mei 2020.
- 9 *Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights*, A/HRC/23/36, 11 maart 2013, par. 20.
- 10 CRPD, *General comment No. 7 (2018) on the participation of persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations, in the implementation and monitoring of the Convention*, CRPD/C/GC/7.
- 11 *Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context. Access to Justice for the right to housing*, A/HRC/40/61, 15 januari 2019, par. 6 (hierna SR 2019).
- 12 O.a. College voor de Rechten van de Mens, *Toegang tot recht – Jaarlijkse Rapportage Mensenrechten in Nederland 2018*, College voor de Rechten van de Mens, juni 2019.
- 13 HRC, *general comment No. 36 (2018) on article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights, on the right to life*, CCPR/C/GC/36, 30 oktober 2018, par. 26.
- 14 Zie ook: CESCR: *General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Par. 1, of the Covenant)*, E/1991/23, 14 december 1990, par. 10.
- 15 National Housing Strategy Act, S.C. 2019, c. 29, s. 313. Zie <https://www.placetocallhome.ca/>.
- 16 Katie Boyle, *Models of Incorporation and Justiciability for Economic, Social and Cultural Rights*, Scottish Human Rights Commission, 2018.

Jan de Vries is onafhankelijk adviseur en trainer en bestuurslid van Bureau Straatjurist (lid van de Straatalliantie).

ERVARINGSDESKUNDIGE
FRANK VAN DER SCHEE:

‘Herstel begint met een goede diagnose’

Een huis is best een goede oplossing voor een bepaalde groep dak- en thuislozen. Maar, zegt ervaringsdeskundige Frank van der Schee, het is te makkelijk om te zeggen: herstel begint met een huis.

INTERVIEW

TEKST Catelijne Akkermans
FOTO Tiva Pam

Frank van der Schee is straatadvocaat in Rotterdam, een onafhankelijke en ervaringsdeskundige belangenbehartiger voor (dreigende) daklozen. Hij zit in het bestuur van Stichting Op Weg naar Huis, die huisvesting biedt aan dak- en thuislozen zonder psychische of verslavingsproblemen. Vanwege de beperkingen die de coronacrisis ons oplegt, besluiten we het interview via beeldbellen te doen. Frank steekt meteen van wal: ‘Ondanks alle goede intenties, met de cliënt centraal en weet ik allemaal wat, is er geen steek veranderd. Als jij niet meewerkt met je begeleiding, kun je opsodemieteren. Vergeleken met de tijd dat ik zelf dakloos en verslaafd was, hoor ik nog steeds dezelfde verhalen.’

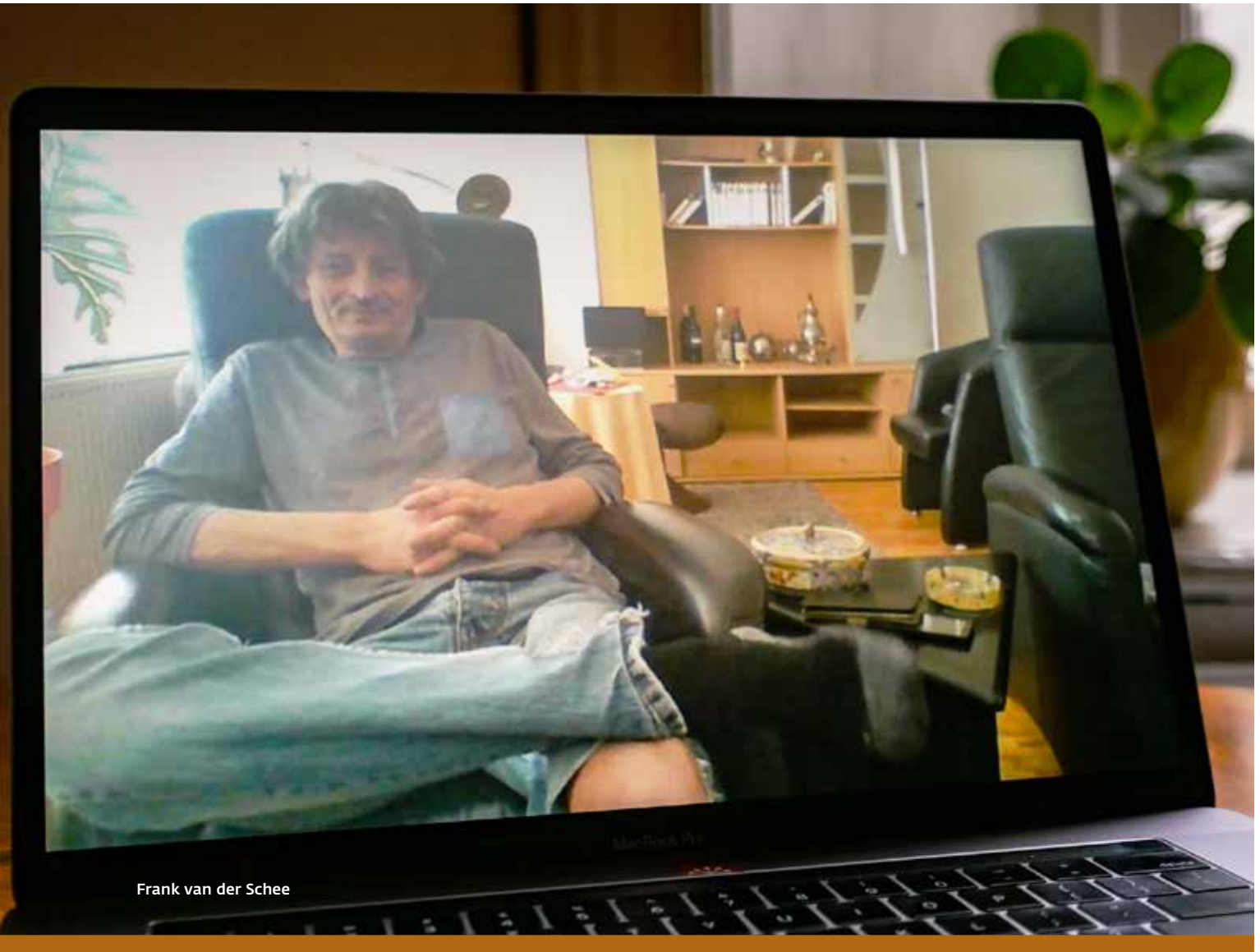
Het is al wel een tijd geleden dat je zelf op straat leefde. De afgelopen zes jaar ben je straatadvocaat in Rotterdam. Wat heb je wél zien veranderen sindsdien?

‘Vroeger waren daklozen verslaafd of psychisch gestoord

en je had altijd ook nog een paar Swiebertjes. Dat is wel veranderd, hè? En er waren toen nauwelijks vrouwen in de opvang. Vrouwen zonder onderdak werden standaard opgevangen. Dat zie ik nu niet meer gebeuren. Ook die vrouwen worden nu op hun zelfredzaamheid beoordeeld en als het maar even kan in hun eigen netwerk teruggeduwd. Met alle gevolgen van dien, want veel van die vrouwen zitten echt in een kwetsbare positie. Daarover maak ik me ernstige zorgen. Gemeenten doen tegenwoordig veel te makkelijk een beroep op de zogenaamde zelfredzaamheid en het eigen netwerk van mensen. Die eisen moeten van tafel: je moet iedereen opvangen. En dan echt iedereen: man of vrouw, ongeacht of iemand regiobinding heeft of niet, of tot een bepaalde doelgroep behoort of niet.’

Iedereen opvangen: hoe zie je dat voor je? Je wilt toch niet dat ook degenen die het op eigen houtje wel kunnen redden een beroep gaan doen op opvang?

‘Dat is nou precies verkeerd om gedacht! Als je eerst opvang

Frank van der Schee

biedt, heb je de mogelijkheid te horen wat er echt speelt. Dan kom je er wel achter of er een eigen netwerk is of dat er misschien andere mogelijkheden zijn. Is het een cliënt die meteen naar de ggz moet, of is het iemand die gebaat is bij een versnelde toegang tot de schuldhulpverlening en dan snel weer zelfstandig kan wonen? Dán pas kun je maatwerkoplossingen bieden. Er komen ongetwijfeld een paar mensen die er niet horen, maar dat weegt niet op tegen al die mensen die je wel goed op de rit kan zetten.'

Dit sluit aan bij een van aanbevelingen die de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving geeft in het recente rapport over de aanpak van dakloosheid: beschouw (dreigende) dakloosheid altijd als een hulpvraag.

'Ja, dat zeg ik ook. Een van de dingen waar ik ook voor pleit, is dat als je bij de gemeente komt om een postadres, dat er meteen via dat ene loket waar je dan bent van alles voor je geregeld wordt. Of je nou bij het loket Burgerzaken of bij het loket Werk en Inkomen staat, mag niet uitmaken. Wanneer

iemand om een postadres komt, heeft hij een probleem. Daar moet wat mee gebeuren. Als je iemand doorverwijst met de opdracht zelf zijn zaakjes te regelen, dan ben je 'm kwijt. Dan staat hij na een jaar weer bij je loket, en dan zonder netwerk, zonder geld, zonder verzekering.'

De Raad zegt ook dat de aanpak van dakloosheid een radicaal andere aanpak vraagt waarbij het recht op huisvesting voorop moet staan: 'Herstel begint met een huis.' Wat vind je daarvan?

'Nou, ik blijf zeggen: kijk altijd eerst goed wat er aan de hand is. Een huis is best een goede oplossing voor een bepaalde groep dak- en thuislozen. Maar het is te makkelijk om te zeggen: herstel begint met een huis. Herstel begint met een goede diagnose. Neem toekomstplannen van iemand mee. Luister naar wat iemand zelf wil. Wat iemand kan. Er is een aanzienlijke club die niet zelfredzaam genoeg is om zelfstandig te wonen. Die moet je óók huisvesten, maar deze mensen geven vaak zelf geen signalen af als het fout gaat. Laat ze niet verpieteren.'

‘Ik gun al die daklozen die woningen van harte, maar je moet natuurlijk zorgen dat je dakloosheid voorkomt’

Staatssecretaris Blokhuis zei onlangs in een interview* dat de helft van de daklozen direct naar een woning kan, waarvan een deel zelfs zonder begeleiding.

‘Daar geloof ik niets van. Nee, kijk: je wordt niet alleen dakloos omdat je je baan kwijtgeraakt bent. Of omdat je van je vent of vrouw af bent. Ik denk dat hij dit te makkelijk oppakt. Laat ik het zo zeggen: al die economisch daklozen die ik tegenkom, de witteboorddaklozen, stropdasdaklozen of hoe je ze ook wilt noemen, bij vrijwel iedereen is er toch wel méér aan de hand. Het is dus áltijd een probleem om een beroep te doen op zelfredzaamheid.’

Maar is dakloosheid dan geen huisvestingsprobleem volgens jou? Is het toch vooral een zorgprobleem?

‘Het is allebei. Kijk, er zijn nu te weinig woningen, waardoor een nieuwe groep mensen buiten de boot valt. Maar die oude groep is niet verdwenen! Het is gewoon geen homogeen stelletje, die daklozen. Voor een groep verslaafde daklozen is zoiets als Woodstock in Den Haag helemaal goed: daar wonen ze op hun kamertje, ze kunnen samen met hun oud-straatcollega’s een pijpje roken en een biertje drinken. Er wordt eten voor ze klaargemaakt. Voor sommigen is dat een oplossing. Voor anderen is het alleen dat huis, of een andere vorm van begeleid wonen of een psychiatrische behandeling. En wat ik ook vaak hoor in de dienst- en hulpverlening: “Ja, we zijn al met die man bezig geweest, we hebben al van alles gedaan hoor, maar hij werkt niet mee.” Al is het zo dat iemand op dát moment niet mee wil werken, houd dan niet ook daarna de deur dicht. Situaties kunnen veranderen. Mensen kunnen inzichten ontwikkelen. En bespreek dat altijd in samenspraak met de mensen, in plaats van te dirigeren van “wij vinden dat dit goed voor jou is”.’

‘Zolang daklozen een verdienmodel zijn, kom je niet tot oplossingen. Dan kan er alleen iets gedaan worden als er financiering tegenover staat, dat is heel aanbodgericht. Hoe groter de opvanginstelling, hoe meer de cliënt ondergeschikt is aan de organisatie. Nu gaat er te veel geld op aan organisatiekosten, overhead, secundaire arbeidsvoorwaarden, trainingen en mooie kantoren – allemaal niet nodig. We moeten naar kleinschalige, op specifieke doelgroepen gerichte opvang die maatwerk voor cliënten kunnen neerzetten. Nog even over huizen als oplossing: ik gun al die daklozen die woningen van harte, maar je moet natuurlijk zorgen dat je dakloosheid voorkomt.’

Hoe doen we dat? In eerdere interviews zeg je dat we moeten stoppen met huisuitzettingen.

‘Ja, voor gezinnen zeker. Bij sommige alleenstaande mannen denk ik weleens: wie zijn billen brandt, mag ook wel op de blaren zitten, om het zo maar te zeggen. Wat natuurlijk niet betekent dat je ze vervolgens moet laten

zwemmen. Maar het is niet van deze tijd om gezinnen uit huis te zetten, die dan vervolgens met kinderen en al langs al die loketten moeten gaan sjouwen voor onderdak. Een deel van die gezinnen belandt in de opvang, waar ook mensen lopen met psychische problemen of verslavingsproblemen. Ik heb gezien dat een moeder met haar jonge kind in de opvang kwam, waar iemand zelfmoord pleegde. Zou dat kind niet meer kans hebben om zelf ook weer allerlei problemen te gaan krijgen? De gevolgen zijn altijd veel heftiger dan de problemen waarmee het begon.’

Stoppen met huisuitzettingen dus, maar hoe pakken we dat dan aan?

‘Als er een huisuitzetting dreigt, zou de gemeente altijd langs moeten gaan. Die moet dan garant staan voor de huur, op voorwaarde dat mensen tekenen voor begeleiding. Dan kunnen de kinderen naar school blijven gaan, hoeven ze niet uit hun vertrouwde omgeving. Zo doe je dat.’

Zijn er nog meer aangrijpingspunten voor preventie?

‘Een voorbeeld uit mijn eigen situatie. Toen ik nog een goedbetaalde baan had, sloot ik een lening af. Na jaren van dakloosheid is die schuld verdrievoudigd door alle bijkomende kosten. Ik betaal nu inmiddels zes jaar af, maar het schiet niet op. Als je een moord pleegt, word je minder lang gestraft. Het zal volgens de wet mogen, maar het is crimineel. En daarbij: mijn particuliere huisbaas wil de woning renoveren en voor een veel hogere huur verhuren. Ik kan dat niet betalen vanwege die flinke maandelijkse aflossing. Dus ik zit klem. Ik dreig weer op straat te komen. Wat zou helpen, is dat schuldeisers niet meer ongebreideld iemand leeg kunnen trekken! De vordering van die lening is inmiddels al wel drie keer doorverkocht. De groep mensen waar ik dus ook bij hoor, is extra de dupe van de huidige woningnood.’

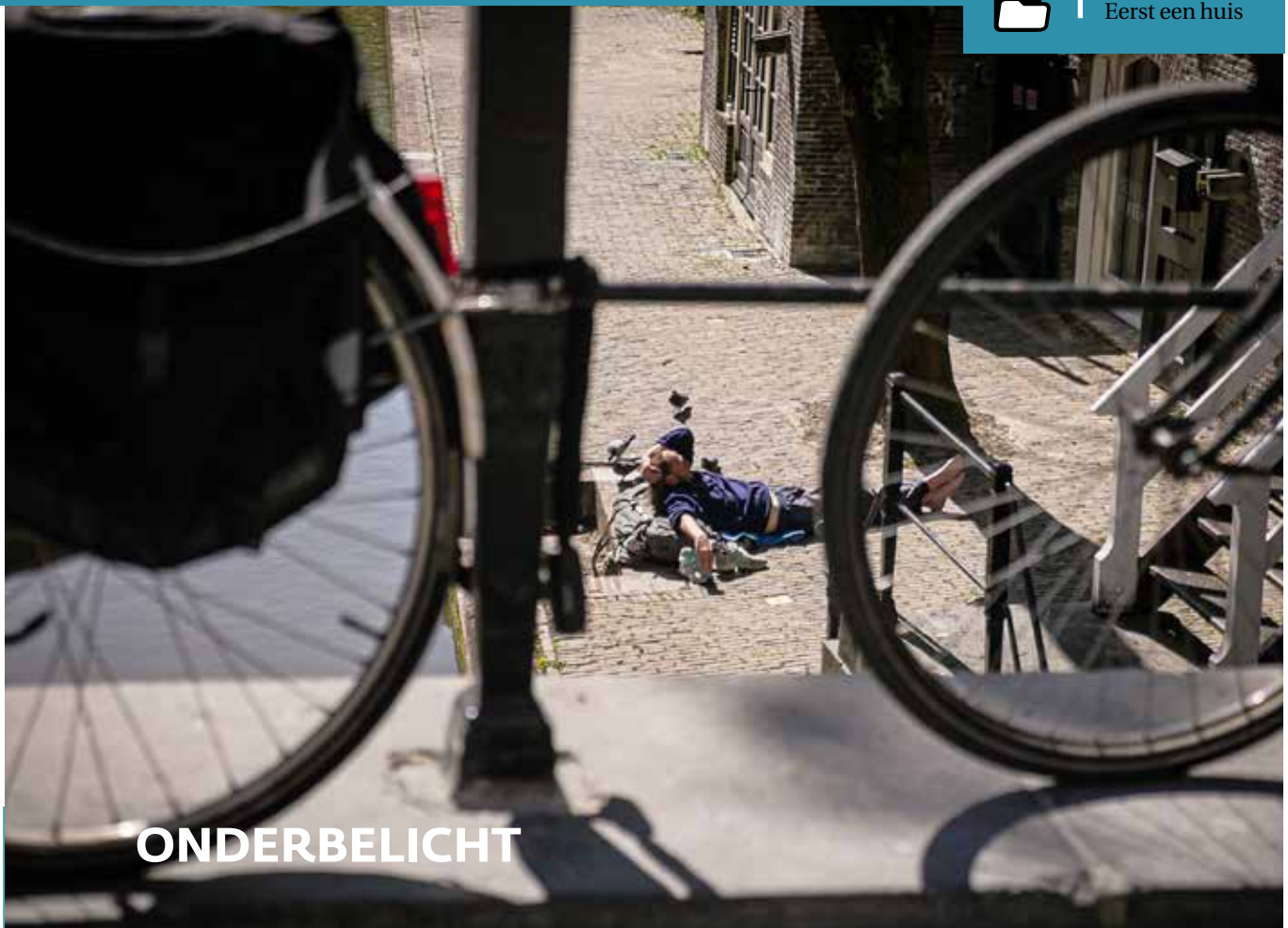
Dat sluit dan weer mooi aan bij een ander advies uit het rapport van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving: creëer een buffer van desnoods tijdelijke woningen aan de onderkant van de woningmarkt, maar zorg voor genoeg betaalbare huisvesting.

‘Ja, inderdaad. Ik heb zelf nu iets anders bedacht: ik ben minder gaan werken, zodat ik minder kan aflossen en ik met mijn inkomen wél in aanmerking kom voor een huurwoning in de sociale sector. Ik zou graag meer willen werken, dus deze oplossing is eigenlijk te triest voor woorden.’

Noot

* <https://www.socialevraagstukken.nl/interview/paul-blokhuis-over-40-000-daklozen-minder-opvang-meer-woningen/>

| **Catelijne Akkermans** is zelfstandig onderzoeker.

ONDERBELICHT**ANALYSE**TEKST Catelijne Akkermans
FOTO Tiva Pam

Dakloosheid: een mannenprobleem?

Het CBS telde in 2019 bijna 40.000 dak- en thuislozen, van wie 11 procent – 4400 – vrouw. Dakloosheid lijkt dus vooral een probleem van mannen. Maar: door de huidige benadering, zowel wat betreft definiëring als aanpak en preventie, blijft de situatie van dak- en thuisloze vrouwen onderbelicht. We zijn toe aan een meer gender-sensitieve benadering.

In voorzieningen van de maatschappelijke opvang en op straat slapen tot enkele decennia geleden vooral alleenstaande autochtone mannen van middelbare leeftijd, verslaafd en/of met psychiatrische problemen. Nu is de groep dak- en thuislozen veel meer divers: het betreft vaker jongeren tussen de 18 en 30 jaar (van wie een kwart vrouw!), (arbeids)migranten zonder vaste huisvesting en jonge statushouders. Een vrij snel groeiende groep mensen zonder verslaving of psychiatrische problematiek ontbreekt het na baanverlies of een relatiebreuk aan eigen huisvesting.

Profiel

Uit de praktijk weten we dat de vrouwen die buiten of in de opvang slapen een ander profiel hebben dan mannelijke buitenslapers. Er is echter betrekkelijk weinig onderzoek naar de achtergronden en kenmerken van vrouwelijke dak- en thuislozen. Uit recent Brits onderzoek blijkt dat de vrouwen in de opvang meestal jong zijn (vaak jonger dan 25 jaar) en vaker (dan mannen) met psychische problemen kampen. Meer dan de helft van deze vrouwen is misbruikt of mishandeld door een (ex-)partner of een familielid. Vluchtelingenvrouwen met een beperkt sociaal netwerk zijn extra kwetsbaar wanneer zij na een scheiding alleen komen te staan. Een op de drie vrouwen noemt huiselijk geweld als oorzaak van hun dakloosheid (Bretherton & Pleace 2018).

Dergelijke cijfers over de Nederlandse situatie zijn niet te vinden. Sowieso wordt er in publicaties en beleidsplannen over dakloosheid nauwelijks aandacht besteed aan de situatie van vrouwen. Er is een blinde vlek voor de gender-dimensie van dak- en thuisloosheid. Maar we hebben er meer: zo concludeerden onderzoekers van Movisie dat hulpverlening aan dak- en thuisloze jongeren (te) weinig LHBTI-specifiek en -sensitief is. Hulpverleners praten nauwelijks over seksuele oriëntatie of gender-identiteit: heteroseksualiteit is de norm (De Groot, Visser & Emmen 2019). Dit geldt dus ook voor gender: in het recente en ambitieuze Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren (2019-2021)¹ van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport wordt niet eens gerept over de specifieke kwetsbaarheden van dakloze meiden.

Definitie

Ook de CBS-cijfers vertellen niet het hele verhaal: de bijna 40.000 door hen getelde personen betreffen een specifieke en daarmee beperkte groep dak- en thuislozen. Dit zijn mensen zonder vaste verblijfplek die buiten of in openbare ruimtes, of bijvoorbeeld in hun auto of tijdelijk bij vrienden of familie slapen, of die gebruikmaken van de maatschappelijke (crisis)-opvang. Het CBS zoekt in drie bronnen en telt daarmee drie groepen daklozen²: personen die gebruikmaken van dag- of nachtvoorzieningen, adresloze personen met een uitkering en adresloze personen die bekend zijn bij de verslavingszorg. Daklozen die geen uitkering ontvangen, van slaapplek naar slaapplek

hopen (bijvoorbeeld bij een kennis, in een portiek, in een tentje aan de rand van de stad) en wegblijven van opvang of verslavingszorg, tellen niet mee. Deze aanpak 'vangt' vooral mannelijke daklozen, en vormen van dakloosheid en preciaire woonsituaties die juist vaker vrouwen treffen, worden buiten beschouwing gelaten. Zij vermijden, vaker dan mannen en soms kost wat het kost, een bestaan op straat, zeker wanneer ze de zorg voor kinderen hebben. Sommigen zeggen de maatschappelijke opvang te vermijden vanwege de aanwezigheid van mannen.³

Zo'n 15.000 mensen (11.000 vrouwen, 150 mannen en 4300 kinderen) doen jaarlijks na huiselijk geweld een beroep op de vrouwenopvang (Valente 2018). De capaciteit ervan is beperkt en dat betekent dat er, zeker in een crisissituatie, een alternatief moet worden gezocht in bijvoorbeeld een hotel of een vakantiepark (Regioplan 2020). Sommige vrouwen verdwijnen vervolgens uit beeld zonder dat er zicht is op hun veiligheidssituatie.

Routes

Er zijn meerdere routes naar dakloosheid. In het rapport van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS) *Herstel begint met een huis* worden er vier genoemd: 1) het verliezen van onderdak kan mensen overkomen na een ingrijpende levensgebeurtenis, zoals een scheiding, 2) na huisuitzetting, meestal na huurachterstand, soms wegens overlast of illegale bewoning, 3) na ontslag uit een instelling of gevangenis, of, 4) na remigratie (RVS 2020). Vanwege de woningnood is het vervolgens moeilijk onderdak te vinden. Het aanbod betaalbare woningen bij corporaties en op de particuliere markt is geslonken. Reden voor stadsgeograaf Hochstenbach om te stellen dat de toegenomen dakloosheid het gevolg is van decennialang falend woonbeleid.⁴

Dit woonbeleid pakt voor vrouwen anders uit dan voor mannen. Het gebrek aan geschikte, betaalbare woonruimte dwingt hen ertoe toevlucht te zoeken tot ontoereikende of onveilige vormen van onderdak. Vrouwen die financieel afhankelijk zijn van hun partner blijven vaak in gewelddadige relaties hangen. Ze blijven ook omwille van de kinderen of het sociale netwerk in de buurt. De angst dat jeugdzorg de kinderen 'komt weghalen', zorgt er ook voor dat moeders vaak liever geen hulp zoeken via de officiële kanalen. De ingevoerde meldcode, die onbedoeld toch vaak wordt ervaren als meldplicht, versterkt deze reflex.

Anders

Vrouwen doen dus vaker dan mannen een beroep op informele, soms verborgen opvang bij familie en vrienden. Of ze zoeken hun toevlucht tot een tijdelijk of semi-legaal verblijf in vakantiehuizen, kraakpand of anti-kraakwoning (en dan zonder kinderen, die zijn daar niet toegestaan), in een dure particuliere huurwoning of pension, al dan niet bij een louche verhuurder. Of ze vinden tijdelijk een plekje bij iemand op de bank. Er gaan meer dan genoeg verhalen de ronde over

vrouwen die in ruil voor seks, soms ook onder druk van geweld en bedreiging, wel ergens mogen overnachten. Een paar voorbeelden.

Een vrouw die onder druk van schulden en onder bedreiging van haar partner wietplanten op zolder 'toestaat'. De corporatie ontdekt de illegale huiskweek en ontbindt de huurovereenkomst. Zij trekt noodgedwongen in bij een kennis in een andere stad, samen met haar kinderen. Ze vertrekken uit hun vertrouwde buurt, de kinderen moeten naar een andere school.

Een vrouw wier man na een pijnlijke relatiebreuk de scheiding niet formeel wil maken. Ze heeft vanwege de hoogte van hun zogenaamde gezamenlijke inkomsten geen recht op toeslagen, maar haar feitelijke inkomen is onder het bestaansminimum. Ze woont noodgedwongen met haar jonge kinderen op een vakantiepark en gaat bijna aan de uitzichtloosheid van haar situatie onderdoor.

Een vrouw die na de zoveelste gewelddadige ruzie met haar partner van logeeradres naar logeeradres zwerft. Een vriend biedt haar onderdak aan in ruil voor seks. Ze weigert, hij dwingt haar. Het is niet de eerste keer. Ze vlucht en vindt een veilige plek in een schuurtje, waarvan ze met zeil en gevonden spullen een huisje maakt. Ze woont er enkele maanden onopgemerkt.

Vrouwen volgen een andere route naar dak- of thuisloosheid dan mannen, en ook de gevolgen zijn voor hen anders. Ze worden sneller geconfronteerd met fysiek en psychisch geweld. Ze komen vaker in afhankelijkheidsrelaties met mannen terecht en zijn kwetsbaarder voor seksueel misbruik in ruil voor onderdak, eten, bescherming of drugs. Ze kunnen niet altijd voor hun kinderen blijven zorgen. Voor vrouwen heeft dakloosheid vaak een grotere impact op hun gezondheid dan voor mannen. Het College voor de Rechten van de Mens stelt dat 'in feite al hun mensenrechten onder druk staan'.⁵

Inclusief

Vrouwen zijn binnen de maatschappelijke opvang ver in de minderheid. Zij hebben er andere problemen dan de mannen en ook hun weg ernaartoe is anders. Zij komen vaker in precare situaties terecht die zich aan de huidige wijze van tellen onttrekken en blijven daarmee onzichtbaar. Vrouwelijke dak- en thuislozen vallen ook minder op omdat ze minder overlast veroorzaken, maar ze kampen vaker dan mannen met psychische problemen. Dit vraagt een andere aanpak in de opvang en begeleiding, bijvoorbeeld in praktische zin door vrouwvriendelijke opvangplekken te maken in de maatschappelijke opvang (met vrouwentoiletten en -douches) of door de financiële positie van vrouwen te versterken. Daarom zou er ook meer oog moeten zijn voor eventuele afhankelijkheidsposities als vrouwen zich voor ondersteuning melden bij bijvoorbeeld de afdeling Sociale Zaken van een gemeente.

Het College voor de Rechten van de Mens pleit, net

als Lia van Doorn elders in dit dossier, voor een meer inclusieve blik op dak- en thuisloosheid. Zo'n bredere definitie kent een onderscheid tussen dakloosheid, thuisloosheid, onveilige en ontoereikende huisvesting.⁶ Huisvesting die fysiek onveilig is, is maar al te herkenbaar voor vrouwen die te maken hebben met huiselijk geweld. Het gebruik van een bredere definitie geeft beter zicht op de situatie van mensen die niet adequaat gehuisvest zijn en voor wie het recht op huisvesting in het gedrang komt. Daarmee – en dat is cruciaal – kunnen beleid en praktijk beter worden toegesneden op verschillende verschijningsvormen van dak- en thuisloosheid. Het gaat immers om een nogal diverse groep mannen en vrouwen, met uiteenlopende en deels gender-specifieke problemen. De Verenigde Naties Speciale Rapporteur op het Recht op Huisvesting pleit voor een op mensenrechten gebaseerde huisvestingsstrategie, met expliciete aandacht voor *gender equality in housing and land*. Dit moeten we ter harte nemen. Het is immers geen vrijblijvend advies, maar een verplichting voor overheden om het recht op behoorlijke huisvesting te realiseren, mét oog voor gender-dimensies.

| **Catelijne Akkermans** is zelfstandig onderzoeker.

Noten

- 1 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/03/14/actieprogramma-dak-en-thuisloze-jongeren-2019-2021>
- 2 Op basis van gegevens in drie registraties wordt de omvang van de daklozenpopulatie geschat. Dubbelingen worden uitgefilterd. Voor een toelichting op de aanpak zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/onderzoeksomschrijvingen/korte-onderzoeksbeschrijvingen/dakloos-in-nederland>
- 3 <https://www.at5.nl/artikelen/199422/vrouwen-in-daklozenopvang-extra-kwetsbaar-je-wordt-gezien-als-lustobject> en <https://joop.bnnvara.nl/opinies/waarom-vrouwen-in-en-buiten-de-daklozenopvang-meer-aandacht-verdienen>
- 4 <https://www.oneworld.nl/lezen/opinie/geschokt-door-stijgende-dakloosheid-dit-zagen-we-al-van-verre-aankomen/>
- 5 <https://mensenrechten.nl/nl/dak-en-thuisloosheid>
- 6 https://www.feantsa.org/download/nl___1313787036796784442.pdf

Bronnen

- Bretherton, J. & N. Peace, *Women and rough sleeping. A critical review of current research and methodology*. University of York: Centre for Housing Policy, 2018. Te raadplegen op: <https://www.mungos.org/publication/women-and-rough-sleeping-a-critical-review/>
- Groot, N. de, A. Visser & M. Emmen, *Wat werkt bij de aanpak van dak- en thuisloze jongeren*. Utrecht: Movisie, 2019. Te raadplegen op: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2019-11/Wat-werkt-bij-de-aanpak-van-dak-en-thuisloosheid-onder-jongeren.pdf>
- Regioplan, *Opvangplaatsen voor acute crisissituaties. Eindrapport*. Publicatienummer 19175. Amsterdam: Regioplan, 2020. Te raadplegen op: <https://www.regioplan.nl/wp-content/uploads/2020/05/19175-Eindrapport-Opvangplaatsen-voor-acute-crisissituaties-Regioplan-6mrt20.pdf>
- RVS, *Herstel begint bij een huis. Dakloosheid voorkomen en verminderen*. Advies. Den Haag: Raad voor Volksgezondheid & Samenleving, 2020
- Valente [voorheen Federatie Opvang], *Factsheet Vrouwenopvang 2018*. Amersfoort: Valente, 2018

Beleidsmakers en politici waren rond de eeuwwisseling, net als nu, verrast over de toename van het aantal daklozen. Destijds kwam er een landelijk plan van aanpak dat leidde tot een tijdelijke daling van het daklozenaantal. Nu gaan de alarmbellen opnieuw af; het aantal daklozen blijkt te zijn verdubbeld. Daarom een pleidooi voor een andere definitie en een classificatiesysteem om het aantal daklozen minutieus in kaart te brengen en in beeld te houden. Dat zou het fundament kunnen zijn voor een duurzame oplossing van dakloosheid.

De traditionele dakloze bestaat niet meer

Rond de eeuwwisseling luidden de noodklokken omdat het aantal daklozen sinds eind jaren tachtig van de vorige eeuw fors was toegenomen en de opvangvoorzieningen 'verstopt' raakten. Daarbij speelden daklozen zichzelf ook 'in the picture'. Velen waren zeer zichtbaar op straat en hun aanwezigheid in de openbare ruimte leidde tot overlast. Politici en beleidsmakers zetten hun schouders eronder en deden ferme uitspraken als 'in ons land hoeft niemand op straat te slapen'. Onder nationale regie en met de nodige financiële armslag kwam er een landelijk plan om het aantal daklozen terug te dringen. Dit Plan van Aanpak maatschappelijke opvang liep van 2006 tot en met 2014. De eerste fase van dit plan, en tegelijk de grootste drijfveer ervan, was gericht op de groep 'buitenslapers' met een verslaving en/of psychische stoornis. Doel van het beleid was om deze mensen in zorg te krijgen en te begeleiden naar maatschappelijk herstel. Dit eerste deel van het Plan van Aanpak was succesvol. Het aantal daklozen halveerde van ruim 30.000 tot ongeveer 15.000 in 2011. De evaluatie van het Plan van Aanpak – met de veelzeggende titel *'Het kán dus!'* (Tuyman & Planeijde 2014) – omvat de tevreden constatering dat

het ambitieuze doel 'niemand meer op straat' daadwerkelijk binnen bereik kwam. De zichtbaarheid van daklozen in het straatbeeld en de ervaren overlast verminderden snel. Daardoor verslaptte ook de aandacht voor het thema dakloosheid.

Maar in relatieve stilte voltrok het proces zich opnieuw: het aantal daklozen steeg explosief. Het aantal verdubbelde in tien jaar – tussen 2009 en 2019 – van 18.000 naar ruim 40.000 (CBS 2020). Met (opnieuw) een schokgolf van verontwaardiging tot gevolg. De VNG, de Nationale ombudsman en anderen luidden de noodklok. De maatschappelijke opvang kan de toestroom niet aan en heeft noodgedwongen wachtlijsten ingesteld. Het vraagstuk van dakloosheid lijkt opnieuw onbeheersbaar, ook door de krapte op de woningmarkt.

Profiel

Sluipenderwijs voltrok zich nog een verandering: het profiel van daklozen veranderde ingrijpend. De voorheen redelijk homogene populatie daklozen – vaak middelbare autochtone mannen met zorggerelateerde problemen zoals een verslaving of psychiatrische ziektebeelden – bestaat niet meer. De traditionele dakloze is nu eerder uitzondering

dan regel. Zo is er een opvallende toename van het aantal jonge daklozen: het aandeel zwerfjongeren is drie keer groter dan in 2009. Ruim de helft van de daklozen heeft een niet-westerse migratie-achtergrond. Ongeveer 10 procent komt uit Midden- en Oost-Europa. Onder de nieuwe categorieën daklozen vinden we ook mensen met alleen een huisvestingsprobleem: zonder bijkomende zorggerelateerde problematiek als psychiatrie of verslaving. 'Pechmannen' of 'zelfredzame daklozen' worden ze ook wel genoemd. Verder melden gezinnen met kinderen – waaronder remigranten die na een verblijf in het buitenland weer terugkeren – zich steeds vaker bij de maatschappelijke opvang. Het aantal signalen over mensen zonder stabiele en veilige woonomgeving, die tijdelijk in anti-kraakconstructies verblijven of (semi-permanent) op vakantieparken wonen, neemt toe. Evenals de berichten over mensen die zonder zicht op stabiele huisvesting uit residentiële instellingen of detentie worden ontslagen. Het gaat om mensen die in tijdelijke, onzelfstandige, instabiele of inferieure of te dure woonsituaties verblijven met een verhoogd risico op dakloosheid, dan wel om mensen die periodes van dakloosheid doormaken. Het zijn de mensen in de meest precare situaties die de grootste impact van de woningnood ondervinden en een verhoogd risico lopen op

Het aandeel zwerfjongeren is drie keer groter dan in 2009

'feitelijke dakloosheid'. En ze blijven meestal buiten beeld: in de statistieken zien we hen nauwelijks terug.

Definitie

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verzamelt data over dakloosheid: het levert de enige officiële cijfers. Maar het CBS hanteert een beperkte definitie van dakloosheid. Het gaat uit van 'feite-

lijke dakloosheid' en maakt op basis daarvan een schatting van mensen in een van de volgende drie categorieën: 1) slapend in de openbare ruimte; 2) gebruikmakend van de nacht-/noodopvang, of 3) slapend op de bank bij vrienden of familie. Deze schatting vormt de basis voor nationaal beleid ter voorkoming van dakloosheid. Maar dit is een (te) beperkte basis voor een effectief en preventief beleid. Met deze definitie en telmethoden blijven bijvoorbeeld marginaal gehuisveste thuislozen en nieuwe categorieën (dreigend) daklozen buiten beeld.

Er is meer zicht nodig op aantallen en kenmerken en er is behoefte aan een eenduidige typologie van dakloosheid en sociale uitsluiting. De huidige aanpak van dakloosheid werkt niet of onvoldoende voor deze nieuwe categorieën (dreigend) daklozen. De groeiende diversiteit van de daklozenpopulatie en hun uiteenlopende behoeften, betekent ook dat een aanpak primair vanuit zorg onvoldoende is. Verder is dakloosheid geen statisch gegeven. Dakloze

ANDERS TELLEN

mensen gaan in en uit dak- en thuisloosheid en hoppen van de ene onzelfstandige en onstabiele huisvestingssituatie naar de andere. Voor diverse groepen is deze dynamiek anders, waardoor ze met de huidige definitie en meting ondervertegenwoordigd lijken en beleid niet op hen gericht is. Bovendien is de ambitie van (toekomstig) beleid duurzame oplossingen te bieden om dakloosheid uit te bannen en te voorkomen.

Ook hiervoor is een bredere kijk op dakloosheid nodig, waarin ook aandacht is voor thuisloosheid en het voorkomen van (dreigende) dakloosheid. Internationaal en Europees wordt dit al enige tijd erkend en worden dakloosheid en de oplossingen ervoor primair benaderd vanuit mensenrechtelijk huisvestingsperspectief. Hierdoor kan mogelijk beleid ontwikkeld worden dat niemand uitsluit, recht doet aan de dynamiek van dakloosheid, en gericht is op het voorkomen en duurzaam oplossen van dakloosheid.

Telmethode

Omdat de maatschappelijke omstandigheden zo veranderd zijn, is het de vraag of het zinvol is om het vorige Plan van Aanpak 'af te stoffen' en weer in te zetten. De context is veranderd, maar ook de doelen van het daklozenbeleid zijn veranderd. Het beleid is niet meer primair gericht op 'toeleiden naar zorg' maar meer op het (her)huisvesten van betrokkenen: op het bieden van een (t)huis en terugkeren naar de wijk (Dannenberg 2017). Nieuw dakloosheidsbeleid moet dan ook geïntegreerd worden met een huisvestingsstrategie, anders komen doelen als het voorkomen van dakloosheid en het vinden van duurzame oplossingen voor oude en nieuwe categorieën (dreigend) daklozen onvoldoende aan bod. Dit vraagt vooral op het punt van definitie en telmethode – als basis van beleid – om een andere benadering. Met een CBS-definitie van feitelijke dakloosheid en een schatting van aantallen mensen op straat, komen we

Kan er een bredere definitie van dakloosheid worden ingezet die adequate beleidsinformatie biedt?

niet tot een beleid dat alle doelgroepen die dakloos zijn of dreigen te worden in kaart brengt en ook niet tot een effectief beleid gericht op preventie en duurzame oplossingen. Hoe kunnen aantallen en kenmerken van (dreigend) daklozen in kaart worden gebracht om de vinger aan de pols te houden, en te voorkomen dat we ons in de toekomst weer laten verrassen door een toename van het aantal daklozen? Of door de komst van nieuwe typen daklozen met

andere kenmerken en behoeften? Kan er een brede(re) definitie van dakloosheid worden ingezet die adequate beleidsinformatie biedt? Een definitie die niet enkel gebaseerd is op het 'toeleiden naar zorg', maar die uitgaat van het recht op wonen (zoals gesteld in het recente RVS-advies)?

ETHOS

Een definitie en telmethode die in de ons omringende landen wordt gebruikt, is de zogenoemde ETHOS-definitie en classificatie (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion, zie kader). Dit is de meest gezaghebbende definitie en classificatie van dakloosheid wereldwijd en wordt sinds 2007 onder andere door de Europese Commissie gepromoot onder EU-lidstaten. Nederland is een van de weinige Europese lidstaten die (nog) geen gebruikmaakt van dit ETHOS-classificatiesysteem. Het ETHOS-systeem plaatst dakloosheid niet zozeer in het zorgperspectief maar neemt het mensenrecht op wonen als uitgangspunt. De ETHOS-definitie gaat gepaard met een classificatie van leefomstandigheden waarin een eigen veilig (t)huis ontbreekt. Dit zijn situaties die omschreven worden als 'dakloos', 'thuisloos', 'onbehoorlijke huisvesting' en 'onveilige huisvesting'. Door vanuit leefomstandigheden te meten (en niet vanuit individuele deficiënties of zorgbehoeften), wordt niet alleen feitelijke dakloosheid in kaart gebracht, maar ook een potentieel grote groep mensen die geen veilig eigen (t)huis hebben, maar (nog)

ETHOS-CLASSIFICATIESYSTEEM

De Europese Federatie van instellingen voor dakloosheid (FEANTSA) lanceerde in 2006 een nieuwe definitie en benadering voor dakloosheid, met een bijbehorend classificatiesysteem om dak- en thuisloosheid en uitsluiting van huisvesting te meten. Dit is het ETHOS-classificatiesysteem. Deze benadering en classificatie, die door de Europese Commissie wordt ondersteund, wordt beschouwd als het best onderbouwde en meest gezaghebbende systeem om dakloosheid en dreigende dakloosheid te meten.

ETHOS is een acroniem voor 'European Typology of Homelessness and Housing Exclusion'. In het Nederlands is ETHOS

vertaald in 'Europese Typologie voor Dakloosheid, Thuisloosheid en Sociale Uitsluiting'. Dit classificatiesysteem is primair gebaseerd op het huisvestingsperspectief, en op het juridische en mensenrechtelijke recht op wonen. De definitie werd ontwikkeld met als reden: 'Het voorkomen van dakloosheid en de herhuisvesting van dakloze mensen vereist inzicht in de wegen en de processen die daartoe leiden en daarnaast een brede kennis van de betekenis van dakloosheid'. De typologie van ETHOS definieert dakloosheid vanuit leefomstandigheden: 'It's a housing (or "home") based definition rather than based on the social, health or

employment status of homeless people' (FEANTSA 2007).

De typologie van ETHOS is gebaseerd op het conceptuele begrip dat er vier domeinen zijn die een thuis vormen: 1) een ruimtelijk, 2) een fysiek, 3) een sociaal, en 4) een wettelijk domein. Het ontbreken van een vorm van 'thuis' bakent dakloosheid af. Op basis daarvan zijn vier conceptuele categorieën gedefinieerd: dakloosheid, thuisloosheid, instabiele huisvesting en ontoereikende huisvesting. Elk van deze categorieën is onderverdeeld in (13) operationele categorieën en uitgesplitst in (24) leefsituaties (https://www.feantsa.org/download/nl___1313787036796784442.pdf)

MOET DAKLOOSHEID NAAR VOLKSHUISVESTING?

Wat vindt de branchevereniging voor maatschappelijke opvang, Valente, er eigenlijk van als de aanpak van dakloosheid zou verhuizen van het ministerie van VWS (welzijn) naar Binnenlandse Zaken (wonen)? Desgevraagd zegt beleidsmedewerker van Valente Rina Beers: 'We weten niet of een apart ministerie van Volkshuisvesting beter gaat werken. Volkshuisvesting is gedecentraliseerd, net als de maatschappelijke en vrouwenopvang en beschermd wonen. Gemeenten hebben nu al de wettelijke instrumenten om grote slagen te maken qua preventie van dakloosheid en het bouwen van huisvesting voor kwetsbare groepen. Sommige gemeenten hebben een effectieve aanpak. Andere kiezen er niet voor. Een verplicht quotum van jaarlijks te realiseren woningen voor deze groepen kan een oplossing zijn.'

niet op straat slapen of de nachtopvang gebruiken. Hiermee komen grotere groepen mensen in beeld die baat hebben bij een integraal beleid gericht op voorkomen van dakloosheid.

Er moet nagegaan worden of deze ETHOS-definitie en het bijbehorende classificatiesysteem ook in Nederland toegepast kan worden. De forse toename van het aantal dakloze mensen en de toegenomen diversiteit van de daklozenpopulatie nopen daartoe. Het ETHOS-classificatiesysteem biedt kansen om tot een eenduidiger definitie van dakloosheid te komen en vervolgens tot een nauwkeuriger beeld van de omvang en kenmerken van het aantal daklozen en potentieel daklozen. Als we (dreigende) dakloosheid door de lens van de ETHOS-definitie bezien, werpt dat licht op andere preventiemaatregelen en op alternatieve aangrijpingspunten om daklozen zo snel mogelijk weer te begeleiden naar maatschappelijk herstel. Het hanteren van de ETHOS-classificatie en de bijbehorende instrumenten kan zowel op lokaal als op landelijk niveau adequatere beleidsinformatie verschaffen en bijdragen aan een effectiever en integraler beleid.

BZK

Verder lijkt ook in ons land 'de tijd rijp' voor framing van dakloosheid, zoals ETHOS doet, in termen van een huisvestingsvraagstuk – zie bijvoorbeeld het recente advies van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS). Beleidsmakers schuiven steeds meer op in de richting van een visie waarin dakloosheid een huisvestingsprobleem is dat integraal moet worden aangepakt. Daarmee hoort het beleidsterrein ter voorkoming van dakloosheid niet meer uitsluitend tot het domein van het ministerie van VWS, maar ook in toenemende mate tot dat van BZK. Dit pleit er ook voor om de beleidsverantwoordelijkheid voor dakloosheid (landelijk) onder te brengen bij het departement Wonen van het ministerie van Binnenlandse Zaken (BZK). Bovendien biedt het toepassen van de ETHOS-definitie en bijbehorende classificatie houvast om de komende jaren

ETHOS-DEFINITIES

Hoe kijkt Valente aan tegen Van Doorns pleidooi voor een andere manier van tellen van daklozen? De woordvoerder: 'Zonder definitie geen data en zonder data geen beleid. De ETHOS-definities zijn in Nederland al sinds 2002 bekend. De termen 'feitelijk dakloos', 'residentieel dakloos' en 'marginaal gehuisvest' nam de VNG al over in het Stapplan Stedelijk Kompas (2007). Sommige gemeenten gebruiken deze definities voor hun beleidsplan maatschappelijke opvang, maar de decentralisatie brengt (helaas) met zich mee dat elke gemeente zelf een definitie kiest. Of niet kiest. En wel of niet data over dakloosheid registreert. Een wettelijke verplichting hiertoe ontbreekt. Als we echt willen sturen op basis van data en informatie, dan is er méér nodig dan een eenduidige definitie.'

Ruim de helft van de daklozen heeft een niet-westerse migratieachtergrond

het aantal (dreigend) daklozen nauwkeurig te blijven monitoren, zodat we niet opnieuw worden verrast door een plotselinge toename van het aantal daklozen, of door ingrijpende veranderingen in de profielen van daklozen. De gevolgen van de coronapandemie zullen de komende jaren ongetwijfeld hun tol eisen en mensen in precare situaties relatief hard treffen. Zo verwachten woningcorporaties

en sociaal werkers de komende jaren een boegwolf aan huurachterstanden, baanverlies, inkomensachteruitgang, echtscheiding en andere 'life events' die tot dakloosheid kunnen leiden. Het ETHOS-classificatiesysteem biedt een dashboard-functie, om vanuit de landelijke en lokale bestuurskamers zicht te houden op de ontwikkelingen rond dakloosheid. En om snel te kunnen bijsturen om de toestroom van nieuwe mensen op straat te voorkomen.

Lia van Doorn is lector Innovatieve maatschappelijke Dienstverlening bij het kenniscentrum Sociale Innovatie van Hogeschool Utrecht.

Bronnen

- Coumans, M., Dakloosheid in Nederland. Over aantallen en kenmerken. *Demos, Bulletin over Bevolking en Samenleving*, jrg. 27, p. 1-4, 2011
- Dannenberg, E., *Van beschermd wonen naar beschermd thuis. Advies over de toekomst van beschermd wonen en maatschappelijke opvang*. Den Haag: VNG, 2017
- Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (RvS), *Herstel begint bij een huis. Dakloosheid voorkomen en verminderen*. Advies. Den Haag: RVS, 2020
- Planije, M., M. Maas & W. Been, *Monitor Stedelijk Kompas 2009. Plan van Aanpak maatschappelijke opvang in 39 centrumgemeenten*. Utrecht: Trimboos-instituut, 2010
- Tuynman, M. & M. Planije, *'Het kán dus!' Een doorbraak in het Nederlandse dakloosheidsbeleid. Evaluatie Plan van Aanpak maatschappelijke opvang in de vier grote steden, 2006-2014*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2014
- Wit, M. de, e.a., *Signalen van toename dakloosheid in de G4: feit of fictie? Quicksan van visies en cijfers over de ontwikkelingen in het aantal daklozen binnen verschillende subpopulaties*. G4-USER, Academische werkplaatsen openbare geestelijke gezondheid van Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, 2019

DE CIRKEL IS BIJNA ROND

Voorkomen is
beter: eropaf!

Toen ik nog niet zo lang bij toen nog opvangorganisatie HVO-Querido in dienst was (ergens begin jaren negentig), bedacht ik dat voorkomen van dakloosheid misschien effectiever zou zijn dan (nood)opvang bieden als de dakloosheid eenmaal een feit was. Uit gesprekken met gebruikers van de opvang leerde ik dat uitzetting wegens huurachterstand een belangrijke reden was voor het 'op straat belanden'. Destijds waren er in Amsterdam misschien wel enige duizenden uitzettingen per jaar, nu nog een kleine driehonderd. Onder het motto 'voorkomen is beter dan opvangen' dachten we na over een manier om dakloosheid door huisuitzettingen te voorkomen. Na een paar keer in de praktijk uitproberen, richtten we het preventieproject De Vliegende Hollander op, een samenwerkingsverband van HVO en het Leger des Heils.

Vliegende Hollander

Een paar jaar later werkten er acht mensen voor De Vliegende Hollander. Vaak pas een paar dagen voor een uitzetting kregen we meldingen van deurwaarders, woningcorporaties, maatschappelijk dienstverleners of anderen. En dan gingen we eropaf! Ook 's avonds of in het weekend als dat nodig was. Als we niemand thuis troffen, deden we een handgeschreven briefje in de bus waarin we vertelden dat we ons zorgen maakten. Over de aangezegde ontruiming en over de dakloosheid die het mogelijke gevolg zou kunnen zijn. Of we misschien ergens bij zouden kunnen helpen? Regelmatig gingen we ook op onderzoek in de buurt uit als iemand onvindbaar bleef; als het nodig was, bezochten we mensen in een buurthuis of kroeg om de hoek.

Een paar ontruiming maken we van 'binnenuit' mee. Dan gingen we bij de bewoner in huis zitten en wachtten samen de komst van de deurwaarder af. Die bracht altijd een heel circus in zijn gevolg mee; een inspecteur van politie, een slotenmaker, een ploeg verhuizers met verhuurwagens, iemand van de woningcorporatie, mensen van de gemeentelijke afdeling boedelbeheer en de stadsreiniging voor de afvoer van waardeloze zaken. Toch al gauw zo'n vijftien tot twintig personen met een colonne voertuigen. Niet gek dat een buurt vaak uitliep om dit sensationele gebeuren te aanschouwen, maar ook om zo snel mogelijk uit de op straat gezette spullen nog waardevolle zaken te kunnen uitzoeken. Vrij schrijnende taferelen en voor de vaak nog totaal onvoorbereide bewoners – waaronder regelmatig ook kinderen – een traumatische ervaring.

Uitstel kopen

Voor het voorkomen van een uitzetting gingen we heel ver. Soms wisten we bij de hervormde diaconie of het katholieke oude armbestuur een halve maand huur los te peuten, die we contant moesten ophalen, en daarmee 'kochten' we bij de betrokken corporatie dan een hele maand uitstel. In de wetenschap dat van uitstel vaak afstel komt... Vaak voerden we discussies op het scherpst van de snede met verhuurmedewerkers, managers huurincasso, deurwaarders of directies van woningcorporaties. We beten ons altijd behoorlijk in een zaak vast. De feitelijk pas kort daarvoor geprivatiseerde woningcorporaties stelden zich vaak op het marktwerking-achtige standpunt dat zij 'gestapelde stenen verhuren en als je niet betaalt, ga je eruit'. De tijd van de inkomens-, boten- en auto-excessen bij de woningcorporaties inderdaad.

Preventiepionier Marc Räckers zet de plannen van staats- secretaris Paul Blokhuys voor de aanpak van dakloos- heid in historisch perspectief. Hoe preventie langzaam de norm werd.

Afkomstig uit de maatschappelijke opvang wisten wij goed wat er na een uitzetting zou volgen. Dus als we bij de verhuurder bot vingen dan benaderden we de ontruimende deurwaarder. Of andersom. En terug. Ook met de reguliere maatschappelijke dienstverlening voerden we stevige discussies over de legitimiteit van onze onorthodoxe aanpak. En over het feit dat het voor ons vanzelfsprekend was dat zij het ook zo gingen doen. Iedere voorkomende uitzetting was voor ons een triomf.

Ongevraagd bemoeien, maar wel met en uit compassie

Outreaching

Op een bepaald moment raakten mijn buurman, Jos van der Lans, en ik hierover in gesprek. Vooral het feit dat wij echt outreachend te werk gingen, sprak hem erg aan; enige jaren eerder publiceerde hij samen met Paul Kuypers immers het pamflet *Naar een modern paternalisme*. Feitelijk was dit een aanklacht tegen de vrijblijvendheid van het sociaal werk waarbinnen destijds de netjes door de 'cliënt' geformuleerde 'gemotiveerde hulpvraag' de norm was. Uiteraard op tijd tijdens het spreekuur ten kantore van de maatschappelijk dienstverlener uitgesproken. Nu bleek iemand die dit moderne paternalisme, tegen de heersende

beroepsopvattingen in, in praktijk bracht zomaar zijn buurman! Zelf kwam ik net zo tot de ontdekking dat onze eigenzinnige manier van werken een theoretische onderbouwing kende en dat er zelfs een naam voor was; outreachend werken. Jos en ik vonden elkaar.

Op een bepaald moment vond de gemeente het voorkomen van dakloosheid niet langer een taak voor de maatschappelijke opvang. Dit zou beter belegd kunnen worden bij een samenwerking tussen de woningcorporaties en de maatschappelijke dienstverlening. Om de ontwikkelde benadering goed te kunnen overdragen, gingen Jos en ik op onderzoek uit. We interviewden onder anderen mensen bij de sociale dienst, deurwaarders en medewerkers van woningcorporaties. De uitkomsten legden we vast in een plan met als titel 'De Vliegende Hollander wil verder vliegen'. Daarin schreven we ook dat de door ons ontwikkelde proactieve en outreachende werkwijze goed overgedragen zou moeten worden aan de maatschappelijke dienstverlening. Dat was ook de wens van de gemeente, en dus werd voor dat doel een projectgroep opgericht onder voorzitterschap van deurwaarder Ed van der Hoeden. Tegelijkertijd richtten Jos en ik samen met een paar anderen de nog steeds bestaande Stichting Eropaf! op. Jos van der Lans werd de eerste voorzitter en outreachend werken de belangrijkste thema's.

Landelijk

Nadat de coördinatie van het outreachend ingrijpen bij dreigende uitzettingen onder de hoede van de gemeente was gekomen, nam het echt een vlucht. Ambtenaar Jan Siebols, lange tijd verantwoordelijk voor Eropaf! en Vroeg Eropaf, bouwde het uit tot een grote en succesvolle benadering die al snel ook landelijke uitstraling kreeg. Outreachend werken werd binnen het sociaal werk weer de norm. Het liep zelfs een tijdje vreselijk uit de hand toen zogenaamd 'outreaching' teams ongenoodd bij mensen binnenvielen om vooral te controleren en te disciplineren. De tijd waarin de overheid zelf graag 'achter de voordeur' kwam. Maar zo was het niet bedoeld! Ongevraagd bemoeien is goed, maar wel met en uit compassie. Nu is de cirkel bijna gesloten. Vroegtijdige signalering van betalingsachterstanden is landelijk vrijwel de norm. In zowel het recente RVS-advies als in de plannen van staatssecretaris Blokhuys is preventie van dakloosheid belangrijk. Huisuitzettingen wegens betalingsachterstanden zouden volgens meerdere in de Tweede Kamer aangenomen moties niet meer mogen plaatsvinden. De 'maatschappelijke' en vrijwillige curatele die we als Stichting Eropaf! in 2018 in onze *Handreiking voorkomen huisuitzettingen* uitwerkten, wordt vermoedelijk landelijke praktijk. Onder druk van een dreigende uitzetting krijgen mensen de keuze: de straat op of het beheer over je financiën volledig aan de gemeente overdragen. Die dan verantwoordelijk is voor het financieel beheer en van wie je, langzaam maar zeker, het beheer over je eigen financiën weer kunt terugkrijgen. Geen prettige maatregel, maar de nog veel onprettiger dakloosheid wordt ermee voorkomen. Als deze benadering goed wordt uitgewerkt en in praktijk wordt gebracht, kan het aantal huisuitzettingen wegens schulden landelijk de nul benaderen. En is de cirkel eindelijk rond.

| **Marc Räckers** is verbonden aan de Stichting Eropaf!

Wonen terwijl u wacht

Voor een nieuwe groep woningzoekenden, de 'spoedzoekers', is de woningnood de belangrijkste boosdoener. Zij hebben andere 'woonproducten' nodig dan nu doorgaans worden aangeboden.

WONINGNOOD ALS GROTE BOOSDOENER

Een groeiende groep mensen vindt niet via de reguliere weg toegang tot de woningmarkt, tot *geen enkel* segment. Ze leunen onevenredig op het eigen netwerk, vinden een illegale woonoplossing of belanden voor langere tijd op straat. Dit betreft lang niet altijd meer mensen met zware zelfredzaamheidsproblemen. Steeds vaker zijn het spoedzoekers die door een levensgebeurtenis, druk op de woningmarkt en gaten in de publieke vangnetten onvoldoende zelfredzaam zijn in het vinden van een legale woonplek. Wie zijn deze spoedzoekers die geen toegang vinden tot de woningmarkt, waarom groeit deze groep, waar verblijven ze nu en wat kunnen we hieraan doen?

Wal en schip

In de media wordt de laatste jaren vaak gerept over mensen die op de woningmarkt tussen wal en schip vallen. Men bedoelt dan vaak woningzoekenden die vastzitten in een minder gewenste woonsituatie, zoals starters die niet van hun studentenkamer afkomen. Maar steeds meer mensen in Nederland *vallen* van de woningmarkt *af* en vinden geen eigen legale woonruimte. Het gaat om veel meer mensen dan de 39.000 daklozen die het CBS telde. Denk

bijvoorbeeld aan zzp'ers die hun inkomsten verliezen, mensen in een scheiding, jongeren die uit hun ouderlijk huis zijn gezet, gezinnen die terugkeren uit het buitenland en vreemdelingen die niet meer naar hun thuisland terug kunnen keren. Ze krijgen uiteenlopende namen als 'economische daklozen', 'zelfredzame daklozen', 'pechvaders', 'bankslapers', 'grijswoners' en sinds kort ook 'arbeidsmigranten zonder arbeid'. Deze mensen staan vaak niet ingeschreven bij een gemeente en worden ook niet toegelaten tot de maatschappelijke opvang (of kloppen er niet aan). Ze vinden tussenoplossingen in de rafelranden van de woningmarkt, zoals in verouderde vakantieparken, jachthavens, volkstuinen of lege panden die niet voor wonen bedoeld zijn. Of ze zwerven van bekende naar bekende.

Groeiende groep

Mensen die hun plek niet vinden op de woningmarkt zijn er altijd geweest. We zouden hen de 'klassieke daklozen' kunnen noemen. Mensen die door verslaving of psychische problematiek tijdelijk onvoldoende tot zelfstandig wonen in staat zijn. Het huidige beleid is er vooral op gericht om deze groep daadkrachtig richting zorg, hulp én duurzaam zelfstandig wonen te begeleiden.

Er wordt echter een nieuwe, zeer gevarieerde groep zichtbaar die niet in dit klassieke plaatje past en voor wie weinig beleid bestaat. Wat deze mensen met elkaar gemeen hebben, is dat ze relatieve haast, weinig middelen, een beperkt netwerk en geen grote zelfredzaamheidsproblemen hebben. Voor deze woningzoekenden, de 'spoedzoekers', is de woningnood de belangrijkste boosdoener. De krapte belemmert de toegang tot de lokale woningmarkt. De drempels tot zowel het sociale, particuliere als het koopsegment worden hoger, terwijl ook de toegang tot vangnetten als de opvang en urgentieregelingen steeds lastiger wordt. Als je niet lang genoeg ingeschreven staat, bestempeld wordt als 'zelfredzaam' en als je niet in een intramurale instelling verblijft, dan kom je nauwelijks voor regelingen in aanmerking.

Verdwijnde rafelranden

Er was in Nederland altijd ruimte voor mensen die van de formele woningmarkt afvallen. Tot eind twintigste eeuw kenden alle grote en middelgrote steden een voorraad van snel beschikbare verblijfsruimten: bedden, kamers en woningen voor spoedzoekers met weinig middelen. Denk aan kraakpanden, al dan niet illegale pensions en kleine onzelfstandige woningen die werden aangeboden door soms 'malafide' huissjersmelkers. In sommige steden met een grote goedkope particuliere woningvoorraad bestaat dit segment deels nog steeds.

Door marktwerking en effectief repressief beleid zijn deze illegale en vaak betaalbare woonoplossingen de laatste decennia grotendeels verdwenen uit onze steden en dorpen. Stedelijke milieus zijn om uiteenlopende redenen steeds geliefder geworden, waardoor vastgoedprijzen en huurprijzen flink zijn gestegen. Daarnaast heeft de wetgever – vaak op verzoek van gemeenten en woningcorporaties – steeds meer repressieve beleidsinstrumenten mogelijk gemaakt om ongewenste woonpraktijken tegen te gaan. Denk bijvoorbeeld aan bestuurlijke instrumenten tegen woonoverlast, huissjersmelkers en oneigenlijk gebruik van woningen. Maar ook aan de invloed van de Leegstandswet door het kraken van gebouwen te verbieden. Verder leveren lokale beleidsinstrumenten een bijdrage aan het tegengaan van illegaal woongedrag. Denk aan beleid gericht op oneigenlijke verhuur via Airbnb en verkamering van woningen. En de kostendelersnorm maakt het delen van woningen moeilijker.

Het doel van deze overheidsmaatregelen is fraude, uitbuiting en ongewenst woongedrag tegengaan en bijdragen aan de leefbaarheid. Daar is niemand tegen. De andere kant van deze medaille is dat de rafelranden langzaam maar zeker verdwijnen en daarmee ook de snel beschikbare bedden, kamers en woningen voor spoedzoekers.

De nieuwe woonrafelranden bevinden zich tegenwoordig buiten onze steden: verouderde vakantieparken, jachthavens, volkstuinten en buitengebieden met bungalows, (sta)caravans, bootjes, tuinhuisjes en zelfs tentjes. Onduidelijk is hoe groot deze illegale 'voorraad' precies is. Platform31 berekende dat tussen de 55.000 en 80.000 huishoudens op recreatieparken wonen. Deels zijn dit

permanente recreanten, vaak ouderen die bewust kiezen voor deze illegale woonvorm in het groen. De laatste jaren komt daar de diverse groep spoedzoekers bij die geen plek vindt in de stad.

Tegelijk groeit bij rurale gemeenten het bewustzijn over deze illegale woonbufferzone. Een deel ontwikkelt daarom handhavingsbeleid om permanente bewoning op vakantieparken en jachthavens tegen te gaan. De vraag is welke alternatieven deze gemeenten kunnen bieden aan mensen die hun recreatiewoningen moeten verlaten.

Oplossing

De oplossing voor deze groep ligt meer in het woon-domein dan in het zorgdomein. Bouwen, bouwen en nog eens bouwen van betaalbare woningen dus? Zeker, maar niet alleen dat. Het is een misvatting dat wanneer de woningproductie flink toeneemt deze woonproblemen voor spoedzoekers automatisch verdwijnen. Dit is een proces van zeer lange adem, de krapte op de woningmarkt neemt komend jaar nog toe, en de groep spoedzoekers blijft bestaan zolang woonruimteverdeling vooral op inschrijfduur is gestoeld. De gemiddelde 'wachtijd' voor een sociale huurwoning is nu negen jaar. Zelfs als we deze wachtijd tot één jaar terugbrengen, is dit voor een spoedzoeker heel erg lang.

Een snel beschikbare tussenlanding als tijdelijke oplossing kan veel leed verlichten, en bovendien blijven deze woningen beschikbaar voor nieuwe spoedzoekers. We moeten de oplossing dus zoeken in meer flexwonen, oftewel met behoud van inschrijfduur tijdelijk wonen totdat er toegang is tot reguliere huisvesting. 'Wonen terwijl u wacht' noemen we dat. Er zijn verschillende experimenten met nieuwe tijdelijke woonvormen, zoals gemengd wonen, tijdelijke transformatie van gebouwen en tijdelijke woonunits op lege gronden. Deze projecten worden door uiteenlopende partijen geïnitieerd: zorgorganisaties, woningcorporaties, marktpartijen, gemeenten en vrijwilligers. Zij erkennen het grote gat in de markt, dat er tijdelijke landingsplaatsen nodig zijn die erger voorkomen, en dat serieuze maatschappelijke kosten kunnen worden bespaard. Tijdelijke woonvormen zijn vaak snel te realiseren en vormen een toevoeging aan de lokale woningmarkt.

Door koudwatervrees ontbreekt de massa nog. Het aantal mensen dat van de formele woningmarkt valt, blijft toenemen als niet veel meer partijen erkennen dat andere woonproducten nodig zijn dan er nu doorgaans worden aangeboden. Deze producten mogen klein, sober, onzelfstandig en zelfs tijdelijk zijn, als ze maar betaalbaar en snel beschikbaar zijn. De behoefte hieraan heeft altijd bestaan, maar is urgenter dan ooit.

Jeroen van der Velden is onderzoeker en projectleider bij Platform31. Hij doet onderzoek naar de onderkant van het wonen, gemengd wonen en flexwonen in Nederland. Daarnaast begeleidt hij gemeenten en provincies bij de integrale aanpak van verouderde vakantieparken en de huisvesting van arbeidsmigranten.

Clemens Blaas was tot voor kort bestuurder van de Amsterdamse zorgorganisatie HVO-Querido. Hij is een ‘daklozendeskundige’ bij uitstek. Hoe ziet hij de toegenomen aandacht voor degenen die hij liever ‘acuut woningzoekenden’ noemt?

INTERVIEW

TEKST Marc Räckers
FOTO Jildiz Kaptein Fotografie

‘Daklozen? Laten we spreken over acuut woningzoekenden’

Eind mei ontving Clemens Blaas uit handen van de Amsterdamse wethouder Simone Kukenheim de Frans Banninck Cocq-penning, die wordt verleend aan Amsterdammers die zich ten minste tien jaar bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de stad. Sinds 1 juni is hij na 12,5 jaar geen bestuurder meer van HVO-Querido. En, zo blijkt snel tijdens het gesprek, sinds kort is hij ook zelf kwetsbaar. Op de vraag hoe het met hem gaat sinds hij gestopt is

met werken, zegt hij: ‘Mijn vrouw heeft al een tijdje kanker en nu is bij mijzelf ook een vorm van kanker geconstateerd. Een milde variant, maar toch. Vanwege de chemo van mijn vrouw zitten we al zeven weken in isolatie. En door de corona verloopt mijn afscheid trouwens ook anders; het is ook voor een organisatie belangrijk dat bij het afscheid van een bestuurder echt een punt wordt gezet, maar dat is nu lastig.’

Jij hebt van je kwetsbaarheden nooit een geheim gemaakt. Dat doet me eraan denken

dat voorzitter Jet Bussemaker van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving bij de presentatie van het advies Herstel begint met een huis zei: ‘We kennen allemaal onze kwetsbaarheden, en dakloosheid heeft vaak met kwetsbaarheden te maken.’

‘Ik probeer me steeds van mijn eigen kwetsbaarheden bewust te zijn, in dit werk is dat belangrijk. Daarom ben ik er ook open over dat het leven mij wat dit betreft nu aardig te pakken heeft.’

‘Het is dus heel goed dat Jet Bussemaker dit zo benoemt. Als je genoeg ellende in

‘Zonder voldoende huisvesting is zelfredzaamheid natuurlijk een illusie’

je leven meemaakt, kan iedereen dakloos raken, dat is een belangrijk besef. Maar het gaat natuurlijk over de vraag hoe we als samenleving met die kwetsbaarheden omgaan. Het gebrek aan huisvesting is een van de belangrijkste oorzaken van het in stand blijven van dakloosheid, maar het stigma en de vooroordelen over dakloosheid helpen mensen ook niet verder. Daarom vind ik ook dat we niet meer moeten spreken van “daklozen” maar over “acuut woningzoekenden”. We moeten dit inderdaad veel meer benaderen vanuit het besef dat ieder mens zijn of haar kwetsbaarheden heeft en dat dit soms tot dakloosheid leidt.’

Dakloosheid komt grotendeels door het gebrek aan huisvesting. Jij noemt ook stigmatisering, en sociale uitsluiting hoor je ook vaak. Wat is de belangrijkste factor?

‘Het begint natuurlijk bij bestaanszekerheden en daar hoort huisvesting bij. Maar ook inkomen en zorg; als we dat goed regelen, komt dakloosheid nauwelijks meer voor. Uit de praktijk die we in dertien jaar met Housing First [zie ook pagina 52, red.] opbouwden, blijkt dat het Nederlandse systeem van met dakloze mensen omgaan echt aan herijking toe is. Dat Housing First nu zo nadrukkelijk wordt genoemd, bevestigt wat we in Amsterdam al een tijd proberen, namelijk zoveel mogelijk mensen die dakloos zijn eerst een woning bieden en daarna kijken hoe we ze verder kunnen helpen. Mensen moeten bestaanszekerheid ervaren, dat zijn we als overheid verplicht. Redelijk goede huisvesting, werk en zingeving, en dat er echt

goed naar je wordt gekeken als je het niet meer zelf kunt. Dit zijn de belangrijkste factoren om dakloosheid te voorkomen en te bestrijden.’

Volgens Erik Dannenberg van Divosa hebben alle daklozen die weer gehuisvest worden ‘natuurlijk’ altijd begeleiding nodig. Staatssecretaris Blokhuis ziet dit anders, maar de woningcorporaties zijn het eens met Dannenberg. Wat denk jij, moet het altijd met begeleiding?

‘Niet altijd, waarschijnlijk. Maar onderliggend aan dakloosheid speelt er vaak natuurlijk veel meer, en dit kan psychisch, sociaal of medisch van aard zijn. Dus als het niet op te lossen blijkt langs de weg van de bestaanszekerheden, dan gaat het om bejegening en in verbinding komen, en om mensen stimuleren in hun groei en ontwikkeling. Maar op dit vlak zijn er in Nederland nog grote verschillen. Hier en daar bestaat zelfs nog armetierige opvang met stapelbedden met mensen met alle mogelijke problemen bij elkaar. Psychisch, sociaal-economisch, sociaal, verslaving; noem maar op. Mijn collega Bram Schinkelshoek van de Kessler Stichting uit Den Haag zegt altijd dat je zo’n nachtopvang eigenlijk moet vergelijken met de eerste hulp in een ziekenhuis. Daar laat je de beste mensen kijken hoe je op een zo goed mogelijke manier interventies kunt plegen om iemand er zo snel mogelijk weer bovenop te helpen. Maar zonder voldoende huisvestingsmogelijkheden is zelfredzaamheid natuurlijk een illusie.’

HVO-Querido is zich nadrukkelijk naar de

wijken en buurten aan het bewegen. Die beweging heb jij mee op gang gebracht. Waarom?

‘Deze beweging zijn we al een tijdje aan het maken. We zijn gaan kijken hoe we mensen waar veel mee aan de hand is zo zelfstandig mogelijk kunnen laten wonen, en ook hoe we kunnen voorkomen dat mensen in een ellenlang hulpverleningscircuit komen waar je bijna niet meer uit komt. Een woning met goede begeleiding blijkt vaak voldoende. Maar omdat dit zo succesvol is, zijn we natuurlijk gaan kijken of we dit niet al in een veel eerder stadium kunnen bieden. Hoe kunnen we voorkomen dat mensen verder afzakken en huisvestingsproblemen krijgen? We moeten het moment van ondersteuning bieden veel meer naar de voorkant verschuiven. En, we moeten vooral niet steeds met zorgoplossingen komen wanneer eigenlijk vooral bestaanszekerheden in het geding zijn.’

De coronacrisis doet een groot beroep op de collectieve financiën. Ben je niet bang dat er straks weer veel bezuinigd gaat worden op hulp en zorg?

‘Amsterdam doet doorgaans hele goede dingen, dat moet gezegd, toch is het tekenend dat nu er grote tekorten zijn men stoer zegt dat “niets wordt geschuwd”. Waarbij de maatschappelijke opvang als eerste wordt genoemd. Dan denk ik: wat is hier nieuw aan? Over de ouderenzorg doe je dat lang niet zo makkelijk. Steeds worden mensen in kwetsbare omstandigheden als eerste genoemd om op te bezuinigen. Deze mensen hebben vaak weinig netwerk en dus komt er minder weerstand als je op hen bezuinigt. Onze klanten hebben vaak onvoldoende zaakwaarnemers. Dus moet dit van de overheid komen, lokaal en nationaal. Daarom ben ik heel blij met de plannen die er nu liggen om dakloosheid ook vanuit de rijksoverheid te bestrijden en dit te doen met verschillende ministeries gezamenlijk. Dat moet echt, anders komen we in een situatie terecht waarin we van kwaad naar erger gaan wat dakloosheid betreft.’

Marc Räckers is verbonden aan de Stichting Eropaf!

GOLFBEWEGING

‘Ik ga lang genoeg mee om de periode te hebben meegemaakt waarin heel veel dakloze mensen op straat leefden en dit tot veel overlast leidde. Als zo iets weer gaat gebeuren, komt er altijd wel weer geld vrij, want die overlast willen we niet. Maar een structurele oplossing is zo’n golfbeweging niet. We hebben al eens een groot plan van aanpak maatschappelijke opvang gehad en dat heeft toen enorm geholpen. Nu doen we het weer. Het mechanisme is misschien net zo iets als wanneer je erge dorst hebt. Als je hebt gedronken, ben je het weer vergeten... Dat is het probleem.’

OVER DE VLOER BIJ
HOUSING FIRST

De rust van je eigen voordeur

Eerst een huis, dan de rest. Volgens het principe van Housing First is wonen een basisrecht dat van zorg gescheiden moet blijven. Toch blijkt in de Housing First-pilot van de gemeente Ede het accepteren van 'begeleiding' een van de voorwaarden om een huis te krijgen. Housing First-bewoner Jeroen Ale en zijn begeleider Marianne Klaassen delen telefonisch hun ervaringen.

REPORTAGE

TEKST Evelien Vos
FOTO'S Tiva Pam

Jeroen Ale was 48 toen hij uit zijn sociale huurwoning werd gezet. 'Ik had groene vingers en te veel plantjes [marihuana, red.] in huis.' Vervolgens raakte hij ook bij andere woningcorporaties zijn rechten kwijt, kwam hij nergens meer binnen en verloor hij zijn baan. Hij begon zijn 'daklozen carrière' bij het Leger des Heils, en woonde in de acht jaar die volgden overal en nergens, maar nooit legaal. Hij zat in een caravan op een camping, 'waar de eigenaar erg vervelend begon te worden', toen een vriend hem opbelde over Housing First in Ede. Een paar dagen later had Ale een huis.

Woningtoewijzing

'Housing First is in februari 2018 in Ede gaan lopen', vertelt Marianne Klaassen, die drie dagen per week vanuit het Leger des Heils als ambulant begeleider in het Housing First-team werkt. Inmiddels hebben tien, voorheen dakloze, mensen een huis. Bij toewijzing kijkt het Housing First-team samen met de RIBW en de gemeente wie, in welke buurt, de meeste kans van slagen heeft.

Klaassen: 'Jeroen had op het moment dat er een huis vrijkwam een baan [bij Afvalcombinatie de Vallei, red.], dat werkte in zijn voordeel. Hij is sowieso een modelbewoner. Van de tien bewoners vinden zeven het al best ingewikkeld om een stabiel leven te leiden. Drie van hen lukt het echt om hun leven op te bouwen, in de zin van een baan vinden en van een uitkering afkomen. Jeroen hoort bij die laatste drie. Mensen die agressieproblematiek hebben, zijn moeilijker te huisvesten. Het moet voor ons, vanuit het Housing First-team, veilig zijn om bewoners te bezoeken en tegelijkertijd zou je willen dat iedereen

een kans krijgt. Veiligheid is een van de thema's die we nog moeten uitdenken.'

De bewoners die een huis (en een bedrag voor inrichting van het huis, red.) aangeboden krijgen, moeten akkoord gaan met drie voorwaarden: de huur betalen, ambulante begeleiding binnenlaten en geen overlast veroorzaken.

Ale: 'Ik heb blind "Ja" gezegd op het aanbod. "Is het een adres en kun je er wonen?" vroeg ik. "Ja en ja", zeiden ze. Hup, dan doen we het. Als je dan de sleutel hebt, komt de rust over je heen van een eigen adres, een eigen voordeur. Op de camping moest ik altijd stiekem binnenkomen en zorgen dat ik niet op de camerabeelden te zien was. Nu heb ik een eigen voordeur. Daar mag ik in! Wauw! Als dakloze is het altijd: waar je ook gaat of staat; het mag niet hier. Eindelijk mag ik nu ergens zijn.'

Acceptatie

Ale en Klaassen hadden vrij snel een goede klik. Soms zitten ze thuis op de bank te kletsen. Soms wandelen ze met de hond. Een voorbeeld van de hulp die Klaassen biedt, is dat zij een keer in de drie weken een rondje door Ale's huis maakt, om te kijken of hij niet toch weer met het kweken van marihuana is begonnen. Volgens Klaassen is dit op zijn eigen verzoek, omdat hij zichzelf niet helemaal vertrouwt; volgens Ale is dit een voorwaarde vanuit de woningcorporatie: 'Zo werkt de wereld als je een drugsprobleem hebt gehad.'

Hoewel Ale begeleider Klaassen graag mag en denkt dat hij met name haar hulp bij administratieve zaken goed zou kunnen gebruiken, had hij liever een huis zonder hulp gehad. Ale: 'Soms denk ik: ik ben 53 jaar, ik heb het altijd zelf gekund, er kwam

Reactie van Rokus Loopik, initiatiefnemer van Housing First in Nederland, en Anke Jansen, medeoprichter Housing First Nederland.

Loopik: 'Mooi om te lezen dat Jeroen en Marianne zo enthousiast zijn. Dat enthousiasme voelde ik ook toen ik Housing First in de jaren negentig in New York leerde kennen. Het paste precies bij mijn ideeën over wat we dak- en thuislozen moeten bieden. Terug in Nederland verklaarden mensen mij voor gek: "Hoe kun je nou een huis weggeven aan iemand waarmee het slecht gaat?" Maar Housing First is over de hele wereld supersuccesvol met een succespercentage van zo'n 80 procent. In 2006 lukte het met hulp van een adviesbureau om de gemeente Amsterdam van

Housing First te overtuigen. Daar is toen het eerste team gestart, inmiddels zijn het er een stuk of dertig in ons land.' 'In Amerika legitimeren Housing First-teams deze methode met de Declaration of Human Rights in de hand. Mensen hebben recht op een huis – punt. Ik snap dat Jeroen het wat ongemakkelijk vond om voorwaarden te tekenen; ik huldig het principe om mensen de vrije keuze te laten. Alle voorwaarden die opgesteld worden, gaan niet over de persoon die ze moet tekenen, maar over het maatschappelijke systeem waarin we leven. Een systeem gebaseerd op targets, wantrouwen en de hardnekkige overtuiging dat mensen die heel lang dakloos zijn geweest niet meer weten hoe ze in een huis moeten wonen.'

Jansen: 'Dat wil ik graag iets nuanceren. Ook in Amerika is begeleiding een vereiste voor Housing First en ook in Nederland benadrukken we huisvesting als mensenrecht. Daarin verschillen we niet zoveel van elkaar. Een wezenlijk verschil is dat in Amerika het huurcontract gelijk op de naam van de nieuwe huurder staat en niet, zoals hier vaak het geval is, eerst op naam van de betrokken zorginstelling. In die zin is het recht op huisvesting helaas nog niet volledig verwezenlijkt en daarin hebben we nog een lange weg te gaan, waarin we inderdaad een strijd moeten leveren tegen het systeem dat Rokus beschrijft. Een weg waarop we soms compromissen moeten sluiten om iets in gang te zetten.'

een kink in de kabel en nu woon ik opeens met begeleiding. Wat ben ik voor stumper?' Ale geeft aan dat de hulp hem 'een beetje opgedrongen' is, maar hij wil niet negatief klinken: 'Marianne maakt de situatie wel normaal. Zij zegt dat niemand het alleen hoeft te doen.'

Klaassen legt uit dat zij volgens de Housing First-principes in gesprek met bewoners niet aanstuurt op afkicken of in therapie gaan. 'Veel mensen die dakloos zijn geweest, hechten erg aan hun eigen manier om dingen te doen, en dat mag ook. Onze taak is alleen om te monitoren of het lukt om aan de voorwaarden te voldoen en of we ze ergens mee kunnen helpen. Bewoners hoeven geen baan te vinden of aan hun eigen ontwikkeling te werken. Dat is wel een verschil tussen de Housing First-methode en de overtuiging van andere instellingen. Voor Housing First begint het met acceptatie. Het accepteren van mensen die overal zijn uitgekotst. Om ze te laten voelen dat ze mogen zijn wie ze zijn, dat opent soms toch deuren, zelfs bij de ingewikkeldste gevallen.'

Hulp

Dat de inwoners de voorwaarden voor ondersteuning bepalen, blijkt ook uit de ervaring van Ale. In overleg met Klaassen kwam hij tot de conclusie dat een keer per week contact voldoende was en nu hij een nieuwe baan heeft, is het mogelijk om deze afspraak in de avond te plannen. 'Het is niet zo belastend, ze respecteren je wensen.' Door zijn eigen wensen kwam hij echter ook een keer in de knel. Zo accepteerde hij in de drie maanden dat hij zonder

werk zat geen hulp bij het aanvragen van een uitkering. Ale: 'Gewoon omdat ik zo stront eigenwijs was! Ik heb drie rootjes weggegooid. Als ik het Marianne gevraagd had, had ze me zeker kunnen helpen.'

De RIBW kon twee maanden huur voorschieten (Ale: 'Dat was handig, dat buffertje') en Jeroen wil in de toekomst minder laks zijn. Als hij weer eens 'iets administratiefs' heeft, wil hij Klaassen vragen en als dat goed werkt, zou dat een reden kunnen zijn om ook in de toekomst contact te houden. Ook als het huurcontract na twee jaar op zijn naam zou komen te staan. Ale: 'Hoewel ik nog niet weet of ik dat dan wil, is dat een fijne gedachte. Dat ik er dan niet alleen voor sta.'

Verder

Afgelopen winter is het eerste jaar van Housing First op verzoek van de gemeente geëvalueerd, vertelt Klaassen. Ze is benieuwd hoe de resultaten beoordeeld worden: 'Je zou kunnen kijken naar de drie mensen die in het eerste jaar zijn uitgevallen en waarvoor we een andere plek hebben gezocht, maar is het dan mislukt? Ik hoop dat ook de successen benoemd zullen worden; de mensen die altijd uit contact gingen en die nu een eigen huis hebben en accepteren dat we binnenkomen. Dat is echt geweldig.'

Ale is net als Klaassen zeer enthousiast over de methode: 'Ook al heb je werk, het lukt je pas echt als je een eigen huis hebt. Zonder Housing First was ik op een gegeven moment weer van die camping afgezet en dan had ik weer een probleem gehad. Waar was ik mijn kleren? Hoe verzorg ik mezelf? Dat zijn dingen die nodig zijn om je baan te houden. Als je ergens illegaal zit: je gaat terugvallen. Je wilt het niet, maar het gaat gebeuren. Nu heb ik een plek waar ik mijn boodschappen kan bewaren. Waar ik mijn brood kan smeren. Ik heb Marianne die me kan helpen met mijn administratie [lacht]. Nu kan ik verder komen.'

| Evelien Vos is redacteur bij socialevraagstukken.nl.

'Nu heb ik een eigen voorkeur. Daar mag ik in! Wauw!'

EINDE DOSSIER

